

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ФАКУЛЬТЕТ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ТА ФІЛОЛОГІЇ

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти на тему:

**ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ
ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ З
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Виконала: магістрантка II курсу спеціальності
014 Середня освіта (Українська мова і література)
Лепіхова Наталя Вікторівна

Керівник: Філінюк Валентина Анатоліївна,
доцент кафедри української мови та літератури,
кандидат філологічних наук

Рецензент:

(прізвище та ініціали)

Хмельницький – 2022 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	8
1.1. Теоретичні основи оцінювання навчальних досягнень.....	8
1.2. Діагностика та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти 5–11 класів.....	18
1.3. Засоби оцінювання навчальних досягнень з української мови.....	28
РОЗДІЛ 2. ЕЛЕКТРОННІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ	37
2.1. Використання електронних засобів навчання для оцінювання навчальних досягнень старшокласників: мовна змістова лінія.....	37
2.2. Застосування електронних засобів навчання на уроках розвитку зв'язного мовлення та практичної риторики в 10-11 класах.....	46
2.3. Підготовка до ДПА та ЗНО з української мови з допомогою електронних засобів навчання.....	55
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
ДОДАТКИ	73

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку українська освіта переживає зміни, які стосуються внесення коректив до цілей, змістового наповнення, завдань освітнього процесу закладах загальної середньої освіти. Потребують суттєвого опрацювання підходи до освітянської діяльності, упровадження інноваційних технологій. Вітчизняна спільнота зустрічається із актуальними викликами, зумовленими нагальними потребами в змістовому та структурному оновленні освіти, організаційно-методичного забезпечення уроків, віднайдення ефективних дидактичних форм і методів, спрямованих на становлення творчої особистості випускника ЗЗСО.

Одним із пріоритетних та важливих аспектів в освітньому процесі сучасних закладів загальної середньої освіти є процедура оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти. Беззаперечним є той факт, що названа процедура впродовж тривалого часу не була досить досконалою і ґрунтувалася переважно на оцінюванні знань, умінь і навичок здобувачів освіти. Значення оцінювання освітньої діяльності полягає передусім у тому, що воно дозволяє виявити динаміку поступового руху освітнього процесу в Україні. Оцінювання набутих знань, сформованих умінь, навичок, компетентностей у педагогічній діяльності означає низку процесів, застосування яких визначає те, що здобувач освіти знає, розуміє та вміє [56, с. 12]. Такі явища взаємозв'язані з освітнім процесом. Контроль навчальних досягнень, їхнє оцінювання є обов'язковими складниками та вважаються незамінним чинником структури навчальної діяльності.

У закладах загальної середньої освіти відбуваються зміни щодо загальної мети та процедур оцінювання. Вони перестають бути лише інструментом оцінювання успішності здобувачів освіти, а ще й перетворюються на дидактичний засіб і для вчителя. Саме ці положення реалізуються в рамках Нової української школи (НУШ).

НУШ – це ґрунтовна сучасна реформа Міністерства освіти і науки

України. Ключова мета – це створення школи, де комфортно навчатись, де здобувачам освіти дають не тільки знання, як це відбувалося в традиційній школі, а й уміння застосовувати їх у житті, формують цінності та компетентності. НУШ – це школа, де створено комфортне освітнє середовище, звичне та зрозуміле учасникам освітнього процесу. Тут прислухаються до думки кожного, учать критично мислити, не бояться показувати свою позицію та бути відповідальним громадянином [49].

Основне завдання НУШ – допомога в розвитку й розкритті талантів, здібностей, можливостей дитини (адже кожен від природи винятковий, наділений особливими можливостями), що, зі свого боку, вплине на результат оцінювання навчальних досягнень.

Базисна концептуальна основа побудови змісту, організації та реалізації освітнього процесу, зокрема оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти в умовах реалізації ідей Нової української школи, ґрунтується на положеннях таких нормативних документів (закони, постанови, листи, методичні рекомендації, положення тощо), як-от: Закон України «Про освіту», у якому зазначено, що метою реформи є створення школи, у якій «буде приємно вчитися», а також яка «буде виховувати відповідальних, активних і підприємливих громадян» [23]; Закон України «Про загальну середню освіту», у якому визначено правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи загальної середньої освіти, що сприяє вільному розвитку людської особистості, формує цінності правового демократичного суспільства в Україні [22]; «Концепція Нової української школи» [31]; «Концепція розвитку педагогічної освіти», метою якої є створення спеціальних умов, щоб заохочувати та залучати найкращих фахівців педагогічної діяльності, та створення таких умов, які б сприяли становленню і розвитку сучасних альтернативних моделей безперервного професійного та особистісного розвитку педагогів, удосконалення педагогічної освітньої системи задля створення бази підготовки педагогічних працівників нової генерації; розпорядження Кабінету Міністрів від 14 грудня 2016 р. № 988-р «Про

схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року», у якій висвітлено основні напрями проведення докорінної та системної реформи загальної середньої освіти; Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, у якій зазначено, що метою державної політики щодо розвитку освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства тощо [47].

Зважаючи на зміст названих нормативних документів, дійдемо до висновку, що процес оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти (зокрема на уроках української мови) потребує нового підходу, оскільки він (процес) повинен відповідати таким умовам: урахування розвитку кожного здобувача освіти, тобто побудова його індивідуальної траєкторії; оцінка чи визначення актуального рівня навченості здобувачів освіти на різних ланках освіти; вчасне виявлення труднощів і профілактика акумулювання помилок у становленні випускника ЗЗСО; мотивування здобувачів освіти щодо здобуття якомога вищих результатів у навчанні; виховання цінностей як обов'язкового складника мовної особистості, бажання навчатися, подолання страхів та невпевненості, боязні помилитися, переконання в здібностях та компетенціях.

Значний внесок у висвітлення й теоретичних, і практичних питань щодо оцінювання знань учнів зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: О. Локшина (моніторинг якості освіти); І. Дичківська, Л. Карташова, І. Пліш та ін. (розробка сучасних інноваційних технологій оцінювання знань); В. Лаврук, О. Локшина, Л. Петренко, О. Хохліна та ін. (використання багатобальної шкали оцінювання знань, умінь, навичок); О. Андрійчук, О. Барановська, О. Біляковська, Н. Бобак, А. Горбач, Т. Канівець та ін. (теоретичні підходи до оцінювання знань здобувачів освіти, їхня розробка і вдосконалення).

Отже, актуальність досліджуваної проблеми, її теоретична й практична

значущість, недостатнє висвітлення в наукових розвідках особливостей використання електронних засобів навчання зумовили вибір теми дипломної роботи «**Використання електронних засобів навчання для оцінювання навчальних досягнень старшокласників з української мови**».

Об'єкт дослідження – оцінювання навчальних досягнень з української мови здобувачів освіти 10–11 класів.

Предмет дослідження – особливості використання електронних засобів навчання для оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти 10–11 класів з української мови.

Мета дослідження – описати особливості застосування електронних засобів навчання для оцінювання навчальних досягнень старшокласників під час вивчення української мови.

Відповідно до об'єкта, предмета та мети визначено основні **завдання дослідження**:

1. Здійснити теоретичний аналіз педагогічної проблеми щодо оцінювання навчальних досягнень.
2. Окреслити особливості діагностики та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти 10–11 класів.
3. Проаналізувати сучасний стан засобів оцінювання навчальних досягнень з української мови.
4. Обґрунтувати сутність використання електронних засобів навчання для оцінювання навчальних досягнень старшокласників (мовна змістова лінія).
5. Дослідити специфіку застосування електронних засобів навчання на уроках розвитку зв'язного мовлення та практичної риторики в 10–11 класах.
6. З'ясувати особливості підготовки до ДПА та ЗНО з української мови з допомогою електронних засобів навчання.

Методологічну основу дослідження склали: теоретичні аспекти процесу оцінювання навчальних досягнень, висвітлені в працях О. Локшиної, М. Лещенка, О. Біляковської та ін. Питання щодо особливостей застосування електронних засобів навчання знайшло відображення в наукових

дослідженнях О. Барановської, Л. Карташової, І. Хомишина та ін.

На різних етапах дослідження використовувалися відповідні **методи**, адекватні меті та завданням: теоретичні – системний аналіз, порівняння, систематизація, узагальнення науково-теоретичних даних, вивчення наукових думок у сучасній педагогічній літературі; емпіричні – вивчення та опис електронних засобів навчання для оцінювання навчальних досягнень старшокласників.

База дослідження: Дослідно-експериментальну роботу було проведено у Хмельницькій ССЗОШ № 1 у період з 25 жовтня 2021 року по 02 червня 2022 року.

Апробація результатів дослідження. Результати роботи були представлені та апробовані: на методичному об'єднанні учителів української мови та літератури ССЗШ №1, 19.05.2022 (тема доповіді «Електронні засоби навчання на уроках розвитку зв'язного мовлення та практичної риторики в 10–11 класах»), засіданні педагогічної спільноти учителів української мови та літератури м. Хмельницького, 15.09.2022 (тема доповіді «Діагностика та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти 5–11 класів в умовах дистанційного навчання») та на науково-практичному семінарі «Компетентнісний вимір шкільної освіти в умовах Нової української школи», 24.11.2022 (тема виступу «Сучасні підходи до оцінювання навчальних досягнень здобувачів повної загальної середньої освіти»), оприлюднено публікації: «Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами» (Матеріали міжнар. конгресу, м. Київ, 7–8 жовт. 2021 р. Київ), «Особливості впровадження формульованого оцінювання» (*Студентський альманах*. Хмельницький: Вид-во ХГПА. Вип.8, 2022).

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (76 найменувань), 2 додатків на 2 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 74 сторінки друкованого тексту, основний зміст викладено на 64 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1.1. Теоретичні основи оцінювання навчальних досягнень

Сучасний розвиток загальної середньої освіти передбачає реформування, спрямоване на часткову зміну орієнтирів освітнього процесу на особистісний розвиток здобувача освіти, на навчання самостійно опановувати нові знання, «на формування функціональних (пов'язаних зі сферою знань, умінням оперувати науковими знаннями та фактичним матеріалом), мотиваційних (пов'язаних з інтересами, індивідуальним вибором особистості) та соціальних (пов'язаних з соціальною діяльністю особистості, життям суспільства) компетентностей» [61, с. 55].

Зважаючи на сказане, відзначимо, що зазнають зміни підходи до оцінювальних заходів як складника навчання. Аби забезпечувати цілісність освітнього процесу варто зважати на результати оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти, для цього потрібно добирати коректні зміст, форми і методи роботи для кожного уроку чи заняття. Зазначимо, що учитель має певне право автономії, тому на свій розсуд може обирати зміст, форму і методи діяльності, також має право використовувати визначені або розроблені способи зворотного зв'язку з учнями та їхню фіксацію. Головним та важливим фактором у цьому процесі є результативність роботи, а, отже, й ефективність процесу оцінювання навчальних досягнень учнів [32].

Задля ефективності проведення оцінювання знань і навичок здобувачів освіти надзвичайно важливим складником названого процесу є формування в учнів уміння аналізувати свою роботу, власні результати навчання, визначати для себе подальші завдання. Для уроків різних типів рекомендують передбачати роботу з учнями за результатами кількох видів оцінювальної діяльності, як-от: оцінювання, самооцінювання, взаємооцінювання.

Зауважимо, що оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти має відбуватися з дотриманням принципів доброчесності: виявляти повагу до інших осіб, їхніх прав і свобод, дотримуватися принципів академічної доброчесності. У разі порушення здобувачами освіти принципів доброчесності в навчальній діяльності, учитель може прийняти рішення не здійснювати контролю та оцінки результату такої навчальної діяльності.

Оцінювання продуктів навчальної діяльності здобувачів освіти в закладах загальної середньої освіти відбувається з урахуванням положень таких документів:

- Закон України «Про повну загальну середню освіту» (стаття 17);
- Порядок переведення учнів (вихованців) ЗЗСО до наступного класу, затверджений наказом МОН України 14.07.2015 № 762 (у редакції наказів МОН України № 621 від 08.05.2019, № 268 від 01.03.2021), зареєстрований в Міністерстві юстиції України 30.07.2015 за № 924/27369;
- Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5–6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, затверджені наказом МОН України від 01 квітня 2022 р. № 289 (чинні для 5 класів);
- Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти (затверджені наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 13 квітня 2011 р. № 329, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 11 травня 2011 р. за N 566/19304) (чинні для 6–11 класів);
- Орієнтовні вимоги оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти, затверджені наказом МОН України від 21.08. 2013 р. № 1222 із змінами, додаток 2 (чинні для 6–11 класів);
- Інструкція з ведення класного журналу 5–11(12)-х класів ЗНЗ, затверджена наказом МОН України від 03.06. 2008 р. № 496.

Аналізуючи сутність та особливості процесу оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти (зокрема на уроках української мови), вважаємо за потрібне детальніше охарактеризувати такі поняття, як «контроль», «оцінка», «оцінювання».

Складник освітнього процесу – це контроль знань здобувачів освіти. «Контроль – це співвідношення досягнутих результатів із запланованими цілями навчання» [34, с. 98]. Звернемося до трактування названого поняття відомими ученими-педагогами, більшість з яких (О. Андрійчук, М. Барна, О. Гірний, О. Осадько, Л. Петренко та ін.) у методичних працях ототожнюють терміни «перевірка знань учнів» та «контроль знань», хоча, на нашу думку, перевірка і є частиною контролю.

Нам імпонує думка М. Сорокіна, який зауважує, що контроль і перевірка – це суміжні, пов'язані поняття. Такі складники освітнього процесу, як контроль, перевірка і оцінка результатів навчальної діяльності, становлять обов'язковий компонент педагогічної взаємодії між здобувачем освіти і вчителем [56, с. 15].

На нашу думку, якщо контроль і перевірка коректно сплановані та реалізовані на уроці, це допоможе вчасно виявити прогалини в знаннях і вміннях учнів, повторити та систематизувати вивчений матеріал, теоретичні поняття та практичні дії, установити рівень готовності до засвоєння нового матеріалу, формувати вміння здійснювати самоперевірку і самоконтроль.

Можемо стверджувати, що поняття «контроль знань» здобувачів освіти значно ширше, ніж поняття «перевірка». Це поняття є родовим щодо таких понять, як «перевірка знань», «оцінка знань», «результати навчальних досягнень» [43, с. 22].

Поняття «перевірка знань» дуже часто трактується ученими-педагогами як методичний прийом, суть якого – об'єктивна оцінка результатів того чи того завдання, вправи, усної відповіді, тому йому (прийому) більше характерні навчальні функції. Контроль знань переважно орієнтований на встановлення

рівня засвоєння здобувачами освіти вже вивченого матеріалу, проводиться здебільшого вчителем.

Питання ролі і сутності контролю знань здобувачів освіти висвітлювалося в педагогічних працях відомих науковців, зокрема ідеї контролю ставали об'єктом педагогічних досліджень Я. Коменського, К. Ушинського та ін.

Педагог Я. Коменський у відомій праці «Велика дидактика» сформулював основні вимоги до освітньої діяльності, рекомендував, як планувати і готувати урок. Він зазначав, що «частину уроку потрібно відвести для опитування учнів». Ідеї контролю, запропоновані Я. Коменським, подані у формі невеликих настанов в одній із наукових розвідок. Ці правила детально встановлюють порядок контролю знань учнів і в наш час:

«- учитель на кожному уроці перевіряє знання, викликаючи декількох учнів;

- директор школи раз у місяць перевіряє результати навчання учнів;
- у кінці навчального року – перевідні екзамени з класу в клас» [13, с. 58].

Результати оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти, на думку Я. Коменського, є головним принципом в освітній діяльності порівняно з іншими дидактичними принципами.

Німецький дидакт А. Дістервег пропонував педагогам звертати велику увагу на засвоєння учнями вивченого матеріалу. Одним з показників такого засвоєння є здатність здобувачів освіти зрозуміло та чітко переказати суть засвоєного. Так учений пропагував принцип систематичного контролю за результатами діяльності здобувачів освіти на уроках.

Відомий педагог К. Ушинський свого часу висловив таку думку щодо контролю знань учнів: «Якщо в знаннях учнів виявлені пробіли, прогалини, то здебільшого це пояснюється невдосконаленим викладанням, нераціональним застосуванням методів навчання, системи завдань, невмінням учителя своєчасно помічати свої помилки і помилки дітей» [13, с. 62]. Учений

зауважив важливий момент: якщо головна ціль полягає тільки в тому, щоб формально перевірити знання, точніше виставляти оцінки, то така перевірка – лише витрачений на марне навчальний час. К. Ушинський наполегливо рекомендував педагогам у ході перевірки знань максимально активізувати всіх дітей. Окрім того, він був прихильником своєчасного контролю навчальних досягнень, а також радив обирати найбільш доцільні методи перевірки знань, умінь, навичок здобувачів освіти, які активізували б діяльність усього класного колективу. Педагог чітко виділяв роль і функції тематичного контролю, обґрунтовував основні вимоги щодо перевірки і оцінки знань учнів. Ці вимоги є актуальними і в сучасній педагогіці [58, с. 110].

Загальноприйнятим та відомим у педагогічній діяльності є той факт, що основними принципами контролю знань учнів є об'єктивність, систематичність і своєчасність, цілеспрямованість, тематичність. Охарактеризуємо їх детальніше.

Правильним визначенням знань, умінь і навичок здобувачів освіти, оцінки їхніх знань є об'єктивність. Тільки об'єктивна оцінка дає школярам певне моральне задоволення, є дієвим стимулом у навчанні та вихованні.

Систематичність характеризують як організовані періодично процедури виявлення знань, умінь і навичок, їх органічно поєднують з дидактичними завданнями, різними видами роботи на уроці, що сукупно впливає на його хід (під своєчасністю контролю розуміємо рівномірність та його визначена частота в межах окремого уроку і всієї теми) [посилання].

Чіткий підхід до вибору дидактичного матеріалу, який потрібно буде перевірити відповідно до вибору форм і методів, оцінювання знань, результатів навчальної діяльності, урахування індивідуальних особливостей здобувачів освіти – усе це регулюється принципом цілеспрямованості.

Принцип тематичності контролю забезпечується під час перевірки знань основних понять кожної вивченої теми, які мають бути глибше засвоєні здобувачами освіти. Учень засвоює теоретичний матеріал не суцільним потоком, а невеликим порціями, які потрібно осмислити після активного

сприйняття, а потім систематизувати в пам'яті. Якість запам'ятовування матеріалу, який опановують на уроці, залежить від частоти та ефективності вправ на повторення, практико орієнтованих питань та завдань. Здійснивши такі навчальні дії, можна перевірити якість розуміння і запам'ятовування матеріалу, переходити до вивчення наступної порції [75, с. 31].

Зазначимо, що саме для вивчення нової інформації в педагогічній діяльності широко використовується принцип тематичності, який у системі контролю відіграє неабияку роль, оскільки виявлення рівня знань, порції матеріалу дає можливість вчителю керувати процесом засвоєння. Завдяки саме цьому принципу програмовий навчальний матеріал засвоюється за допомогою чіткого поділу його на невеликі дози і перевірки засвоєння кожної дози здобувачами освіти [75, с. 32].

Аналіз науково-методичної та педагогічної літератури дозволив нам виділити такі функції контролю: діагностичну, навчальну, виховну, розвивальну, стимулювальну. Класифікуючи ці функції контролю і оцінювання результатів навчальних досягнень здобувачів освіти, ми виходимо з того, що:

- перевірка знань дозволяє визначити фактичний рівень знань, умінь та навичок здобувачів освіти і тим самим контролювати ефективність методів і прийомів навчання;

- перевірка знань – це обов'язковий компонент освітнього процесу, тому вона забезпечує дидактичні і виховні цілі;

- обґрунтування правильності, аналіз учителем відповідей під час перевірки знань розкриває здобувачеві освіти конкретні можливості підвищення результатів навчальних досягнень [посилання].

Функції контролю:

- діагностична функція перевірки навчальних досягнень здобувачів освіти, на нашу думку, полягає в тому, що через визначену систему завдань вчитель визначає можливості подальшого просування кожного учня, діагностує ефективність методів і прийомів навчання, використаних ним;

- навчальна функція спрямована на вироблення таких завдань для здобувача освіти, які сприяють узагальненню, поглибленню і систематизації знань, розвитку логічного мислення в навчанні [8, с. 328].

Зазначимо, що виявлення рівня знань, умінь і навичок здобувача освіти на певному етапі навчання – це і є контроль. Перевірка знань повинна охоплювати зміст і складність навчальних завдань школи. Уміле використання перевірних дій дає потрібну інформацію вчителю для керівництва процесом навчання. Перевірка знань, умінь, навичок здобувачів освіти виконує дидактичні функції. Справді, недоцільно описувати названі нами вище функції перевірки навчальних досягнень здобувачів освіти ізольовано одну від одної. Лише у взаємодії всіх функцій перевірка дає якісний ефект в освітньому процесі [11, с. 12].

На думку багатьох дослідників (О. Біляковська, Н. Борбич, І. Гончаренко, О. Гузенко, Т. Оксенчук та ін.), перевірку знань здобувачів освіти використовують для того, щоб управляти процесами засвоєння нового і повторення вивченого матеріалу, здійснювати виховний вплив, дисциплінувати здобувачів освіти, формувати відповідальність за якість виконаних завдань і вправ, привчати до систематичної урочної та домашньої роботи, викликати бажання отримувати вищі результати.

Говорячи про особливості оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти саме на уроках української мови, зазначимо, що коректно організована поточна перевірка – це справді важливий шлях підвищення якості знань здобувачів освіти з предмета «Українська мова». Тому завдання вчителя української мови полягає в тому, щоб уникати формального опитування, а розробити педагогічно обґрунтовану методику перевірки здобувачів освіти, об'єктивно оцінювати знання, уміння й навички, а отже, розвивати пізнавальні здібності і мовлення здобувачів освіти, виховувати в них відповідальність. Така перевірка допомагатиме вчителю української мови розвивати навички запам'ятовування, мислительну діяльність, усне мовлення, виявляти доступні та важкі для вивчення теми. Така перевірка – це показник та компонент

навчальних досягнень здобувачів освіти, є засобом організації процесу засвоєння [11, с. 22].

Залежно від того, у який момент здійснюється перевірка, В. Онищук визначає такі основні функції перевірки: навчально-коригувальну, контрольню-узагальнювальну. Перевірку, яка забезпечує контрольню-стимулювальну функцію, автор називає тематичним оцінюванням знань. У результаті цього ототожнюються два різні поняття «перевірка» і «результати навчання» [42, с. 112].

Оцінювання – це частина освітнього процесу, яку розглядають як цикл систематичних спланованих заходів. Такий підхід до оцінювання дозволяє здобувачам освіти вдосконалювати власні знання і демонструвати позитивні зрушення під час подальшого оцінювання.

Процес оцінювання дозволяє педагогу виявити серед усіх учнів класу тих, хто потребує підтримки, додаткової консультації, спеціальних занять унаслідок різних чинників – порушень психофізичного розвитку, інших соціальних та економічних чинників.

Процес оцінювання передбачає визначення частин навчальної програми, які потребують уточнення. Наприклад, якщо певні теоретичні відомості вивчаються пізніше або ж в рамках вивчення іншої дисципліни, тоді такий матеріал учитель може надати здобувачам освіти для самостійного вивчення і він не потребуватиме багато часу для засвоєння на уроці [43, с. 21].

Оцінювання результатів може визначати потребу продовження чи зміни в підходах до методів навчання. Якщо результати оцінювання демонструють низький рівень оволодіння очікуваними результатами для більшості здобувачів освіти, методи навчання варто переглянути [посилання].

Оцінка знань і вмінь учнів – це вагомий складник освітнього процесу, від коректної організації якого суттєво залежить успіх навчальної діяльності. У методичній літературі вважають, що оцінка – це «зворотний зв'язок» між вчителем і здобувачем освіти, етап освітнього процесу, коли вчитель отримує інформацію про ефективність вивчення того чи того предмета. Відповідно до

цього виділяють такі цілі оцінки знань і вмінь здобувачів освіти:

- « - діагностування та коригування знань та вмінь;
- облік результативності окремого етапу процесу навчання;
- визначення підсумкових результатів навчання на різному рівні» [57, с. 48].

Оцінка, як решта компонентів освітнього процесу, виконує конкретні функції. У зв'язку з цим вважаємо за потрібне проаналізувати призначення оцінки.

Навчальна функція оцінки. Її сутність вбачають у тому, що під час виконання контрольних завдань здобувачам освіти вдається вдосконалювати й систематизувати здобуті знання. Уроки української мови, де школярі нестандартно застосовують знання і вміння в нових обставинах або тлумачать певні мовні чи мовленнєві явища, сприяють розвитку усного та писемного мовлення, логічного мислення, уваги і пам'яті здобувачів освіти.

Виховна функція оцінки – це супутня, інколи домінантна функція. Педагог привчає окремих здобувачів освіти до систематичної роботи, позитивно впливає на їхні психологічні особливості (розвиває волю, пам'ять тощо), тим самим стимулює їх до зростання належною оцінкою. При вияві зайвої самовпевненості застосовують строгіший підхід до оцінки [59, с. 63].

Орієнтувальна функція оцінки полягає в тому, що з її допомогою учитель скеровує діяльність здобувачів освіти за результатами їхньої праці, а також отримує інформацію про належне чи неналежне досягнення цілей навчання здобувачами освіти та класом загалом. Результати контрольних заходів допомагають вчителю дібрати такі види роботи, щоб подолати недоліки, заповнити прогалини в знаннях, а учням – виявити і скоригувати власні помилки. Крім того, оцінка сигналізує адміністрації школи і батькам про ефективність освітнього процесу.

Стимулювальна функція – це заохочення до вдосконалення. Здобувачі освіти спеціально готуються до контрольної роботи, тестування чи підсумкового опитування. Письмова робота буде виконана якісніше, якщо

учні знають, що її будуть перевіряти. Наявність або очікування контролю стимулюють здобувачів освіти до навчальної діяльності, це додатковий мотив. Власне оцінка є частиною контролю, підкріплює його.

Зрозуміло, що без інформації про досягнення здобувача освіти (зворотний зв'язок) неможливо грамотно управляти освітнім процесом, а без систематичної роботи учнів, яку важко уявити без стимулювання, не можна сформувати в них навички та вміння [59, с. 65].

Комплексний підхід до аналізу контролю та оцінки результатів навчальних досягнень здобувачів освіти на уроках української мови дозволяє з'ясувати, як пов'язані функції планування, регулювання, координації, контролю, оцінки та стимулювання управлінського процесу в ЗЗСО.

Оцінка і стимулювання тісно взаємопов'язані і тому складають управлінський цикл. У цьому циклі планування є вихідною функцією. Тому дуже важливо визначити об'єкти контролю навчальної діяльності, які саме й обумовлюють освітній процес, – учитель і учні. Комплексне дослідження проблеми контролю, перевірки та оцінки результатів навчання під час вивчення української мови потребує з'ясування взаємозв'язків з функціями планування і управління [посилання].

Процес контролю за оцінюванням результатів навчальних досягнень з української мови здобувачів освіти полягає в спрямованості на виявлення особистого ставлення учнів до виконання насамперед навчальних обов'язків. У цьому й полягає ефективність та результативність процесу контролю [62, с. 83].

Отже, педагогічне оцінювання – це спланована послідовність дидактичних дій та операцій, що загалом дозволять досягти конкретних цілей освітнього процесу. Суб'єкти освітнього – це педагог, зміст навчання, здобувачі освіти. Контроль та оцінка виконують низку функцій, їхня сутність описана відомими педагогами, а призначення та особливості визначені чинними державними документами про освіту.

1.2. Діагностика та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти 5–11 класів

Продуктивність та ефективність освітньої діяльності, а також різних технологій безпосередньо залежить від критеріїв, якими визначається якість навчального процесу. Саме в критеріях відображено вимоги до здобувачів освіти та їхніх знань, умінь, навичок. Сучасний етап розвитку шкільної передбачає впровадження компетентнісного підходу до визначення змістового та організаційного складників освітнього процесу. У навчальних програмах для ЗЗСО, які є чинними сьогодні, враховано зміну структури змісту навчальних предметів, описано результативний складник змісту. Вивчення кожної теми програми передбачає обов'язкові результати навчання: вимоги до знань, умінь здобувачів освіти, які реалізуються в різних видах навчальної діяльності (учень називає, наводить приклади, характеризує, визначає, розпізнає, аналізує, порівнює, робить висновки тощо) [61, с. 55].

У процесі оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти має місце таке поняття, як «діагностика». Саме діагностувати, наскільки успішно засвоєно знання і сформовано вміння, надзвичайно важливо під час освітнього процесу. Завдяки діагностиці педагог отримує належну інформацію, яка дозволяє йому керувати навчально-пізнавальною діяльністю здобувачів освіти. Від її об'єктивності, повноти та своєчасності залежить якість навчання, оскільки твердження про те, що «управління без повноцінного інформаційного забезпечення» – це управління «наосліп», сьогодні доведено всім ходом розвитку сучасної системи освіти [67, с. 8]. Форми та засоби, за допомогою яких здійснюється контроль успішності здобувачів освіти і які вважаються традиційними, переважно спрямовані на отримання підсумкових відомостей про навчальні досягнення та дозволяють точно і повно здійснити діагностику. Традиційні засоби і форми контролю не виявляють причин помилок та огріхів здобувачів освіти, що демонструє їхній низький рівень успішності.

Обов'язковими складниками освітнього процесу є діагностика та оцінка навчальних досягнень здобувачів освіти. Ці складники мають місце на всіх стадіях процесу навчання, однак важливого значення набувають саме після вивчення певного розділу програми або теми. Особливістю діагностики та оцінки здобутків є те, що названий процес допомагає виявити рівень засвоєння знань, формування вмінь і навичок учнями. Цей рівень повинен відповідати освітньому стандарту за цією програмою або для цього предмета. У сучасній педагогіці сутність перевірки навчальних досягнень та їхнього контролю має значно глибше осягнення. «Контроль, перевірка результатів навчання трактується дидактикою як педагогічна діагностика, з якою пов'язана проблема вимірювань в педагогіці» [74, с. 37].

Педагогічну діагностику, на думку багатьох учених, розуміють як процес, який передбачає такі елементи:

- «1) вимірювання рівня засвоєння знань і навченості здобувачів освіти;
- 2) виявлення деяких сторін розвитку і вихованості;
- 3) обробка та аналіз отриманих даних;
- 4) узагальнення і висновки про коригування процесу навчання і про просування здобувачів освіти на наступні ступені навчання;
- 5) висновки про ефективність роботи вчителів і всього освітнього закладу» [2, с. 89].

Поняття педагогічної діагностики в українській педагогіці вживається обмежено та застосовується здебільшого в царині виховання. Цим терміном позначають вимірювання і аналіз рівня вихованості, що, зі свого боку, зближує це поняття з психодіагностикою. Щодо перевірки рівня навчальних досягнень здобувачів середньої освіти, то в сучасній педагогічній науці частіше застосовують терміни «контроль», «перевірка», «оцінка і облік знань». «Контроль навчання як частина дидактичного процесу і дидактична процедура вирішує проблему реалізації функції перевірки та її змісту, видів, методів і форм контролю, вимірювання і, значить, критеріїв якості знань,

вимірювальних шкал і засобів вимірювання, успішності навчання і причин неуспішності здобувачів освіти» [5, с. 49].

Як складник процесу навчання, контроль, або діагностика, і оцінка навчальних досягнень здобувачів освіти мають освітню, виховну і розвивальну функції. Головною функцією контролю є діагностична, тому охарактеризуємо види діагностики навчальних досягнень здобувачів освіти, які є відомими в педагогіці: поточна, періодична, підсумкова.

Поточна діагностика – це систематичний контроль за тим, як засвоюються знання, уміння та навички на кожному уроці, це оцінка результатів навчання на уроці. Поточна діагностика зазвичай оперативна, доволі гнучка, містить різні методи і форми, засоби, органічно пов'язана з іншими елементами уроку (засвоєння нового матеріалу, повторення попередньої теми, закріплення вивченого тощо) [6, с. 35].

Такий вид діагностики, як періодична, реалізується різними формами контролю після великих розділів програми або значного періоду навчання і завершується проведенням контрольних робіт за певними блоками програми, підсумкових опитувань із розділів навчального предмета.

Ще однією особливістю підсумкової діагностики є те, що вона проводиться перед переходом до наступного класу або ступеня навчання, основне завдання підсумкової атестації – з'ясувати та зафіксувати мінімум підготовки, який дозволяє здобувачам освіти продовжувати навчання [6, с. 36].

Функції діагностики, яка передбачає доречні і різноманітні форми контрольних засобів, допомагають установити рівень засвоєння знань на всіх етапах навчання, виміряти ефективність освітнього процесу та успішність, виявити:

- «- прогалини в навчанні; потребу в корекції навчального процесу;
- умови планування подальшого навчання;
- рекомендації щодо попередження неуспішності» [38, с. 28].

Контрольні методи – це варіанти діагностичної діяльності, що дозволяють отримати зворотний зв'язок в освітньому процесі задля фіксації

даних про успішність навчання, ефективність застосованих методів і прийомів. Методи контролю повинні застосовуватися систематично і оперативно. «Якщо розуміти контроль широко, як педагогічну діагностику, то методи перевірки теж можна розуміти ширше, як методи наукового дослідження педагогічного процесу» [27, с. 42].

Учитель, пояснюючи учням нову тему, повинен ретельно з'ясувати та виявити, як саме ця тема означена в програмі, а також дослідити зміст підручника. Лише після цього педагог планує послідовність подання матеріалу здобувачам освіти відповідно до визначеної кількості годин та передбачає результат засвоєння нових знань. З огляду на це в межах системи уроків визначають об'єкти контролю, різні види, способи оцінювання якості виконання перевірних робіт.

Перед вивченням нового, особливо складного матеріалу учителеві варто застосувати форму попереднього контролю, його мета полягає у виявленні рівня знань, умінь, способів дій. Це фундамент для ефективного засвоєння нової теми. Під час вивчення матеріалу, його закріплення і актуалізації застосовують різні види перевірних завдань для поточного контролю якості засвоєного. Окреслені дії дають вчителю можливість оперативно впливати на прогалини в знаннях здобувачів освіти або ж продумати інші методи роботи.

За допомогою тематичного контролю педагог виявляє рівень засвоєння обов'язкових знань з теми. Підсумковий контроль здійснюють наприкінці чверті і року [35, с. 2].

Висвітлення питання щодо діагностики та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти (5–11 класи) передбачає окреслення методів та форм контролю знань учнів. Залежно від специфіки розрізняють такі організаційні форми, як-от: контроль фронтальний, груповий, індивідуальний комбінований, самоконтроль здобувачів освіти.

При фронтальній формі організації контролю на питання вчителя, які охоплюють порівняно невеликий обсяг матеріалу, більшість здобувачів освіти зазвичай з місця дають коротку відповідь. Названа форма контролю дає змогу

результативно поєднати перевірку з завданнями повторення і закріплення пройденого матеріалу, викликаючи підвищену активність класу. Учитель ставить питання, як правило, перед усім класом, щоб в обговоренні цих питань брали участь більшість або й усі здобувачі освіти. Кожен може за бажанням доповнити, виправити, уточнити відповіді своїх товаришів, дати рецензію на повноту і правильність відповіді, проілюструвати ці доповнення прикладами, історією з власного досвіду тощо. Дуже часто фронтальне опитування перетворюється на жваву бесіду. Саме вміле застосування фронтального опитування за порівняно невеликий час дозволяє здійснити перевірку знань значної частини здобувачів освіти [38, с. 27]. Однак при фронтальному контролі буває важко забезпечити докладність, усебічність перевірки кожного здобувача окремо.

Доречно застосовувати групову форму організації контролю на уроках української мови, якщо вчителю потрібно перевірити результати та якість навчальної роботи, хід її виконання в мінігрупах, які повинні виконати мовне чи мовленнєве колективне завдання на уроці. При цьому питання ставлять для усієї групи, до роботи залучені члени цієї групи, але із обов'язковим доєднанням до обговорення інших однокласників.

Для ґрунтовного з'ясування вчителем знань, умінь, навичок, сформованих компетентностей окремих здобувачів освіти варто застосовувати індивідуальний контроль. Для отримання відповіді школярів викликають до класної дошки, хоча відповідь з місця також прийнятна, якщо при цьому не потрібен буквений чи графічний запис, за яким повинні стежити решта класу. Зміст відповіді здобувачів освіти повинен містити тлумачення теоретичних мовознавчих понять, виконання різних вправ різного рівня складності, які запропонує вчитель. При індивідуальному контролі педагог звертає увагу на докладність і усвідомлений характер відповіді здобувача освіти, логічність його суджень, доказовість висунутих ним положень, уміння застосовувати засвоєні знання. З цією метою здобувачеві освіти ставлять додаткові та навідні запитання [43, с. 38].

Учитель застосовує індивідуальне опитування як вид системної роботи, завчасно при плануванні уроку визначає за результатами власних спостережень і попереднього контролю, кого з учнів варто запитати на тому або тому уроці, з яких тем. Така система не повинна бути трафаретною і незмінною, тому що шаблонний характер опитування не забезпечить поставленої мети, оскільки учні легко пристосовуються до цієї системи, у такому випадку контроль втрачає елемент несподіванки. Нешаблонність опитування суттєва для забезпечення систематичної підготовки учнів до уроків.

Продумана організація індивідуального контролю сприймається здобувачами освіти як звичайний елемент освітнього процесу і не викликає певних негативних ставлень. Увага всіх здобувачів освіти в класі має бути зосереджена на відповідях однокласників, це важливо задля засвоєння теми. Реалізація індивідуального контролю передбачає активну участь школярів на цьому етапі роботи – індивідуального контролю. Досягають це за рахунок таких прийомів, як-от: постановка проблемного питання, створення проблемної ситуації для усіх, відповідь того чи того здобувача освіти (як при фронтальному опитуванні), коментування учнями окремих тверджень своїх товаришів, доповнення відповідей прикладами, реченнями, оригінальними способами виконання вправ і вирішення завдань тощо [3].

Одним із прийомів активізації індивідуального контролю є питання від учнів для однокласника під час його відповіді. Варто також враховувати те, що не можна занадто часто користатися цим прийомом: по-перше, учню, що ставить питання, не завжди вдається правильно його сформулювати; по-друге, зниження оцінки через питання товариша може викликати ускладнення в їхніх відносинах [посилання]. Краще вчителю трансформувати учнівські питання у власні.

Індивідуальний контроль зазвичай орієнтують на перевірку знань, умінь невеликої кількості учнів під час уроку, тривалість його залежить від часу,

відведеного на перевірку, від характеру й обсягу матеріалу, який підлягає перевірці, від рівня підготовки здобувачів освіти.

Поєднувати комбіновану форму контролю (при так званому ущільненому опитуванні на уроках української мови) – означає пов'язувати індивідуальний, фронтальний і груповий контроль. Особливість цієї форми – одночасний виклик учителем для відповіді декількох здобувачів освіти: один відповідає усно, 1–2 готуються до відповіді, виконуючи на дошці певні вправи тощо, а ще інші учні виконують індивідуальні письмові чи практичні завдання [3].

Перевагами ущільненого опитування є те, що воно дає можливість ґрунтовно перевірити багатьох учнів, витрачаючи небагато навчального часу. Недоліками цієї форми контролю є те, що вона обмежує навчальну функцію перевірки, оскільки здобувачі освіти, які самостійно виконують завдання, не беруть участі у фронтальній роботі з класом, а результати їхньої діяльності учитель перевіряє поза межами уроку. Крім того, якщо в учителя немає достатньо практичних навичок щодо розподілу уваги, то буває досить важко одночасно проводити бесіду з одним учнем, стежити за роботою тих здобувачів освіти, які самостійно виконують завдання, і залучати до активної участі в навчальній роботі інших школярів.

Тому, на нашу думку, рекомендовано застосовувати ущільнене опитування одночасно для обмеженої кількості (3–4 здобувачі освіти), використовувати цю форму контролю переважно у випадках, коли навчальний матеріал уже було засвоєно, проте є потреба перевірити знання тільки деяких учнів. Комбінована форма контролю дозволяє ефективно використовувати програмовані засоби для перевірки знань, умінь і навичок учнів частіше, ніж при інших формах контролю [5, с. 49].

Самоконтроль здобувачів освіти дозволяє встановлювати внутрішній зворотний зв'язок у процесі самоосвіти, отримати інформації, наскільки повно та якісно вивчено потрібний матеріал, наскільки міцно сформовані уміння і навички. Самоперевірка має важливе психологічне значення, стимулює

навчання. З її допомогою здобувач освіти реально переконується в тому, як він опанував знання, перевіряє правильність виконання вправ шляхом зворотних дій, оцінює практичну значимість результатів виконаних завдань, вправ, проєктів тощо [25].

Оцінювання результатів навчання з української мови відбувається з огляду на функціональний підхід до шкільного курсу. Він повинен насамперед забезпечити здобувачам освіти уміння ефективно користуватися мовою як засобом пізнання, комунікації; належний рівень мовленнєвої і мовної культури особистості, свідомої, патріотичної громадянської позиції, національної самосвідомості.

Установлення частки мовної теорії та мовленнєвої практики на уроках української мови – це врахування функціонального підходу, за якого пріоритетним є розвиток навичок чотирьох видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письма. Робота над мовною теорією, формуванням знань підпорядковується інтересам розвитку мовлення [25].

Орієнтація шкільного курсу мови на практичний компонент, оцінювання результатів навчання особливо актуальні з огляду на реформування закладів загальної середньої освіти, одне із найважливіших завдань – розвиток творчих здібностей, ініціативності, пізнавальної самостійності здобувачів освіти, їхніх умінь працювати з інформацією, критично оцінювати її, застосовувати для розв’язання життєвих проблем. В оцінюванні результатів навчання української мови треба враховувати, що мова – це не лише предмет вивчення, а й засіб навчання інших предметів, а це підвищує вимоги до рівня сформованості мовленнєвих навичок школярів [посилання].

Оцінювати результати навчання української мови прийнято на основі:

«а) урахування основної мети, що передбачає різнобічний мовленнєвий розвиток особистості;

б) освітнього змісту навчального предмета, який розподіляється на чотири елементи: знання, уміння й навички, досвід творчої діяльності і досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу;

в) функціонального підходу до шкільного мовного курсу, який передбачає вивчення мовної теорії в аспекті практичних потреб розвитку мовлення» [63, с. 112].

Об'єктами оцінювання мають бути:

«- мовленнєві вміння й навички з чотирьох видів мовленнєвої діяльності;

- знання про мову й мовлення;

- мовні вміння та навички;

- досвід творчої діяльності;

- досвід особистого емоційно-ціннісного ставлення до світу» [73, с. 8].

Узагальнивши матеріали нормативних, методичних та наукових джерел, можемо стверджувати, що на уроках української мови в 5–11 класах доцільно використовувати інструменти формульовального оцінювання:

1. Словесне оцінювання усних відповідей: усні коментарі вчителя (спочатку вказати найбільш вдалі елементи відповіді; потім, де були неточності, поставити уточнювальні питання, пропонувати способи уникнення помилок у майбутньому).

2. Словесне оцінювання письмових робіт: метод «Конференція один на один» (коментування роботи віч-на-віч зі здобувачем освіти).

3. Письмове оцінювання робіт: письмові коментарі в зошиті / на чернетці (у письмових коментарях позначки роблять чорнилом зеленого кольору в зошиті / на чернетці здобувачів освіти, наприклад: «*Спробуй дібрати синонім, щоб уникнути тавтології ...*»), письмові коментарі в гугл-тестах (наприклад: «*Ти добре впорався з*», «*Рекомендую переглянути ролик за покликанням ...*»).

4. Взаємооцінювання письмових робіт: метод «Три чернетки» (здобувачі освіти, працюючи в парах, двічі по чергову перевіряють чернетки одне одного, вказуючи, що слід допрацювати; для оцінювання подають останній варіант), метод «Дві зірки й побажання» (здобувачі освіти коментують роботи одне одного, вказуючи на два позитивні аспекти – «дві зірки» – і на один аспект,

який потребує доопрацювання – «побажання»).

5. Взаємооцінювання усних відповідей: метод «Сандвіч» (комплімент – рекомендація – комплімент), критеріальні таблиці, інформаційні картки.

6. Самооцінювання письмових робіт: вибір вправ з ключами, завдань зі зразками або модельними відповідями.

7. Самооцінювання специфічних творчих робіт (буктрейлерів, артбуків, ілюстрацій до книг, візуально-сміслових презентацій тощо): критеріальні таблиці.

8. Самооцінювання роботи на уроці: метод «Шкала», метод «Однохвилинне есе».

9. Оцінка роботи групи / у групі: метод «Бортовий журнал» / аркуш самооцінки внеску в роботу групи [73, с. 14].

Зазначимо, що навчання української мови в 5–11 класах передбачає системне застосування підсумкового (традиційного), формувального (інноваційного) оцінювання. Такі види допомагають налагодити ефективний постійний зворотний зв'язок, підвищити вмотивованість учнів і забезпечити високу ефективність та результативність уроків словесності.

Формами оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти є ДПА (державна підсумкова атестація) та ЗНО (зовнішнє незалежне оцінювання). ДПА – це своєрідні «випускні іспити». Раніше екзамени для 11 класу проводилися безпосередньо в закладах середньої освіти та оцінювалися за 12-бальною шкалою. ЗНО (зовнішнє незалежне оцінювання) складало окремо, у формі тесту, і оцінювали відповідними балами. У 2015 році був проведений експеримент – поєднання ДПА (випускного іспиту) та ЗНО (зовнішнього незалежного оцінювання) з української мови. Така практика дала позитивні результати, оскільки дозволила учням зосередитися на підготовці саме до ЗНО, економлячи зусилля для складання випускного іспиту з української мови [9, с. 11].

Окрім того, поєднання ЗНО та ДПА дало можливість більш об'єктивно оцінювати знання, уміння, навички, компетентності випускників і виключити

роль суб'єктивного фактора в оцінюванні. Це дозволило отримати загальну картину рівня підготовки здобувачів освіти з предмета «Українська мова та література», а отримані результати є надзвичайно важливими для формування освітньої політики в ЗЗСО.

Отже, діагностика та оцінювання здобувачів освіти є надзвичайно важливим складником освітнього процесу. Різномітні форми оцінювання, наведені вище, мають і переваги, і недоліки. Однак у процесі навчання загалом, а також при проведенні кожного уроку української мови, зокрема, при оцінюванні навчальних досягнень здобувачів освіти вчителю варто керуватися тим, щоб реалізувати три основні групи взаємопов'язаних цілей: навчальних: оволодіння знаннями, уміннями, навичками; розвивальних: формування інтелектуальної, емоційно-вольової, діяльнісно-поведінкової сфери особистості; виховних: становлення наукового світогляду, моральної, художньо-естетичної, правової, екологічної, громадянської, загальнолюдської культури тощо.

1.3. Засоби оцінювання навчальних досягнень з української мови

Будь-яка діяльність, здійснювана людиною, має бути оцінена, особливо коли мова йде про отримання знань. Сучасні засоби оцінювання результатів навчання дозволяють провести її в дуже короткі терміни і, найголовніше, таку перевірку вчитель може здійснювати самостійно, що економить час і є дуже зручним способом.

Зазначимо, що традиційними засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання української мови є: екзамени; комплексні іспити; стандартизовані тести; наскрізні проекти; командні проекти; аналітичні звіти, реферати, есе; творчі роботи; презентації результатів виконаних завдань та досліджень тощо.

Термін «оцінювання» використовується в широкому сенсі, включаючи всі можливі судження, пов'язані з результатами освіти, індивідуальними і

колективними, які виконують одну або декілька цілей і використовуються різними людьми і інституціями [6, с. 35].

У більшості зарубіжних країн традиційно, починаючи з початку ХХ століття, для контролю за результатами навченості використовують тестові методики, хоча останнім часом у Німеччині, Франції, Великобританії та США виявляється тенденція заміни тестових процедур (testing) на есесмент (assessment – перевірка, контроль), тобто заміна тестів як системи завдань з вибором відповідей на завдання, що дозволяють оцінити не тільки правильність отриманої відповіді, але й логіку викладу, обґрунтованість суджень і багато інших умінь, які неможливо перевірити за допомогою тестів. З'явилися такі поняття, як автентична оцінка (authentic assessment) і оцінка діяльності (performance assessment) [26, с. 107].

В «Енциклопедії TIMSS» говориться: «... оцінка навчальних досягнень школярів здійснюється найбільш часто учителем в процесі поточного і підсумкового контролю. Поточний контроль зазвичай використовується для постійного спостереження за навчанням учнів, а також планування і організації навчального процесу. Підсумковий контроль в основному дає інформацію про засвоєння учнями пройденого курсу або програми. Основними формами є письмові та усні тести, портфоліо, практичні роботи, самооцінка і спостереження вчителя. У більшості країн учні здають письмові іспити в кінці основних ступенів навчання для визначення можливості їх переходу на наступний щабель навчання. В основному ці іспити проводяться і перевіряються в школах» [38, с. 28].

Контроль і оцінка з'явилися практично одночасно з першими технологіями навчання, проте педагоги донині ведуть суперечки про те, як треба їх розглядати. Деякі з них вважають, що оцінка повинна визначати успішність здобувача освіти, а деякі – що її варто розглядати як індикатор успішності застосовуваної методики навчання [посилання].

Серед традиційних засобів тематичного чи навіть підсумкового оцінювання навчальних досягнень з української мови учнів 5–11 класів варто

виділити тестові завдання, спрямовані на оцінку практичних навичок учнів [36, с. 49].

Тести можуть складатися з експериментальних завдань, оцінюються з допомогою заздалегідь обумовленої балової системи або ряду критеріїв. Незважаючи на те, що більшість тестів не відповідають педагогічним теоріям про вимірювання результатів, з їхньою допомогою можна отримати актуальну картину про знання здобувачів освіти [44, с. 15].

У сучасній дидактиці при оцінюванні знань учнів значну увагу приділяють і комп'ютерним технологіям, без яких учителям уже важко обійтися. Цим пояснюється велика кількість навчальних і контролюючих програм, здатних підтримувати різні типи завдань і виконувати різні сценарії (робота зі звуком, відео, анімацією тощо).

Звичні у використанні системи контролю знань були сформовані водночас з іншими складниками освітньої системи. Вони нині мають суттєві вади, як-от: відсутність автоматичної форми обробки результатів тестування, значний обсяг рутинної, одноманітної роботи, низька швидкість обробки результатів, а – головне – необ'єктивність результатів, їхній умовно-наближений характер. Під час розквіту інформаційних технологій такі системи тестування знань мають всі ознаки застарілих. Тому актуальне завдання сьогодні – автоматизація процесу контролю знань, розробка комп'ютерних систем тестування.

«Комп'ютерна система тестувальних засобів дозволяє:

1) звільнити вчителя від рутинної роботи під час проведення іспитів і проміжного контролю знань у традиційному освітньому процесі, а при використанні дистанційних технологій вони стають основним засобом контролю;

2) автоматизувати обробку результатів, полегшувати і підвищувати якість аналізу освітнього процесу за наслідками тестування;

3) забезпечити об'єктивність контролю знань;

4) використовувати в тестах мультимедійні можливості;

- 5) підвищити оперативність тестування;
- 6) одержати можливість централізованого аналізу якості підготовки великої кількості питань;
- 7) зменшити витрати на організацію і проведення тестування» [53, с. 4].

Водночас проведення тестування має певні труднощі та недоліки:

- «1) складання тестових завдань потребує певної кваліфікації;
- 2) відповіді можуть мати елемент підказки;
- 3) тестові питання дозволяють досить надійно перевірити знання, а рівень умінь, професійного мислення за допомогою педагогічних тестів можливо перевірити тільки опосередковано» [59, с. 118].

З огляду на сказане тестовий іспит –це доречний метод комплексної оцінки компетентностей здобувачів освіти.

Щоденний педагогічний досвід, особливо останніх років довів, що найбільш коректний засіб вимірювання рівня знань, умінь, навичок суб'єкта навчання – це тестова технологія. Подекуди тести взагалі витіснили традиційну форму контролю, зокрема усне опитування, письмову роботу, співбесіду тощо.

Тест – комплекс взаємозв'язаних спеціально складених завдань, за допомогою яких оцінюють відповідність знань здобувача освіти експертній моделі знань у певній галузі. Так, тестові питання дозволяють достатньо надійно перевірити знання, проте сформованість умінь, компетентностей, розвитку мислення здобувачів освіти за допомогою таких завдань можна виявити лише опосередковано [69, с. 41].

За допомогою тестів проводять тестування, тобто процес оцінки відповідності моделі знань суб'єкта навчання експертній моделі знань. Виявити невідповідність двох моделей, оцінка рівня їхньої невідповідності – це основна мета тестування. Тести складають з набору завдань різного типу. Тестове завдання – це частина тесту, за яким тестована особа здійснює певні операції, а результат фіксують у формі відповіді, тобто є окреме завдання (питання), на яке потрібно дати конкретну відповідь. Деякі відомі фахівці,

зокрема, В. Аванесов, включають до визначення тестового завдання вимогу відповідності його певним статистичним вимогам: належному рівню складності, достатній варіації тестових балів в осіб, які проходять тестування, за результатами виконання завдання, додатній кореляції їхніх відповідей з їхніми тестовими балами тощо.

В. Аванесов вважає, що тестові завдання мають відповідати таким вимогам: «1) стислість; 2) технологічність; 3) правильність форми; 4) коректність змісту; 5) логічна форма висловлювання; 6) подібність правил оцінки відповідей; 7) наявність певного місця для відповідей; 8) правильність розташування елементів завдання; 9) подібність інструкції для всіх випробовуваних; 10) адекватність інструкції формі і змісту завдання» [36, с. 25].

Тестування в педагогіці виконує діагностичну; навчальну; виховну взаємопов'язані функції.

Діагностична функція – це визначення рівня знань, умінь та навичок суб'єкта навчання. Навчальна функція – це мотивація суб'єкта навчання до посилення власних зусиль у засвоєнні навчального матеріалу. Для цього використовують додаткові заходи стимулювання: орієнтовний перелік питань для самостійної підготовки, підказки, спільний аналіз якості і правильних відповідей до тесту. Виховна функція – це періодичність та обов'язковість тестового контролю, що, зі свого боку, допомагає дисциплінувати, організувати і спрямовувати діяльність суб'єктів навчання, виявити та усунути недоліки знань, формувати прагнення розвивати свої здібності [44, с. 86].

Дослідниця А. Чернявська трактує сучасні засоби оцінювання результатів навчання по-іншому. Одним із головних засобів вона вважає систему рейтинг-контролю, тобто показника, що складається з балів, отриманих учнем при оцінці освітніх дій. Така система є об'єктивною, оскільки допомагає формувати в здобувачів освіти потребу в праці і досягненні поставлених цілей [3].

Серед сучасних засобів оцінювання результатів навчання в ЗЗСО варто назвати розгорнуту оцінку-відповідь від вчителя, яка може існувати і в письмовій, і в усній формі. Особливо такий засіб оцінювання буде ефективним при виконанні завдань творчого характеру (складання діалогів, написання есе, доповнення твору тощо). Якщо робота здобувача освіти буде супроводжуватися докладним коментарем, йому буде простіше зрозуміти власні дії, а також важливість освітнього процесу.

Знання з української мови можна перевіряти значною кількістю способів, зважаючи на теми, які вивчаються в тому чи тому класі: ситуативні діалоги, тематичні зрізи, самостійна (контрольна) робота, презентації тощо.

Наприклад, самостійна чи контрольна роботи при оцінюванні знань з української мови є хоч і традиційними засобами, але не менш дієвими і ефективними, ніж тестування. Самостійна робота найчастіше проводиться на стадії закріплення і має письмовий характер. Це може бути перевірка і оцінювання знань з таких теоретичних тем, як «Іменник», «Прикметник», «Дієслово», «Орфографія» тощо. Названий засіб перевірки навчальних досягнень користується величезною популярністю, оскільки дозволяє в найкоротші терміни виявити, наскільки якісно здобувачі освіти засвоїли матеріал. Контрольна робота як засіб перевірки знань з української мови повинна підсумувати завершення розділу або великої теми [60, с. 76].

Одним із якісних традиційних засобів оцінювання результатів навчання є усне опитування, яке може проводитися за потреби підсумкової перевірки вивченого теоретичного матеріалу. Запитання при усному опитуванні повинні бути ясними і чіткими, щоб учень міг зрозуміти їх і надати вичерпну відповідь. Дуже важливо після завершення опитування надати учневі якісний зворотний зв'язок, у ході якого будуть відзначені його позитивні сторони, а також буде зроблений загальний висновок про рівень вивчення матеріалу.

З огляду на зазначені вище положення варто окреслити загальні критерії оцінювання на уроках української мови [35].

Рівні навчальних досягнень	Бали	Загальні вимоги до знань, умінь і навичок здобувачів освіти
I. Початковий	1	Здобувачі освіти розрізняють об'єкти вивчення
	2	Здобувачі освіти відтворюють незначну частину навчального матеріалу, мають нечіткі уявлення про об'єкт вивчення
	3	Здобувачі освіти відтворюють частину навчального матеріалу; з допомогою вчителя виконують елементарні завдання
II. Середній	4	Здобувачі освіти з допомогою вчителя відтворюють основний навчальний матеріал, можуть повторити за зразком певну операцію, дію
	5	Здобувачі освіти відтворюють основний навчальний матеріал, здатні з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило
	6	Здобувачі освіти виявляють знання й розуміння основних положень навчального матеріалу. Відповіді їх правильні, але недостатньо осмислені. Вміють застосовувати знання при виконанні завдань за зразком
III. Достатній	7	Здобувачі освіти правильно відтворюють навчальний матеріал, знають основоположні теорії і факти, вміють наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, частково контролюють власні навчальні дії

	8	Знання здобувачів освіти є достатніми. Здобувачі освіти застосовують вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, намагаються аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролюють власну діяльність. Відповіді їх логічні, хоч і мають неточності
	9	Здобувачі освіти добре володіють вивченим матеріалом, застосовують знання в стандартних ситуаціях, уміють аналізувати й систематизувати інформацію, використовують загальновідомі докази із самостійною і правильною аргументацією
IV. Високий	10	Здобувачі освіти мають повні, глибокі знання, здатні використовувати їх у практичній діяльності, робити висновки, узагальнення
	11	Здобувачі освіти мають гнучкі знання в межах вимог навчальних програм, аргументовано використовують їх у різних ситуаціях, уміють знаходити інформацію та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми
	12	Здобувачі освіти мають системні, міцні знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовують їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміють самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення

Отже, сучасні засоби оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти мають орієнтацію насамперед на розвиток низки нових навичок, спрямованих на успішну адаптацію особистості в суспільстві. Значну увагу приділяють життєвому та навчальному досвіду, яким володіє здобувач освіти, адже саме на цій основі він згодом здійснюватиме пізнання навколишнього світу, людей, професій тощо.

РОЗДІЛ 2

ЕЛЕКТРОННІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

2.1. Використання електронних засобів навчання для оцінювання навчальних досягнень старшокласників: мовна змістова лінія

Метою мовної освіти в закладах загальної середньої освіти визначено формування компетентного мовця, знавця української мови, національно свідомої, духовно багатої, патріотично налаштованої мовної особистості.

Для досягнення мети вивчення здобувачами освіти української мови в ЗЗСО передбачено реалізацію таких завдань (для учнів 10–11 класів):

« - формування ціннісного ставлення до української мови як державної мови України;

- формування предметної і ключових компетентностей;
- формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, системи загальнолюдських, національних, особистісних ціннісних орієнтирів;
- навчання засобами мови пізнавати світ, облаштовувати гармонійне співіснування в ньому, зберігати й передавати культурні набутки, виражати емоції й почуття, розв'язувати життєві проблеми;
- формування мовленнєвої культури, раціональної мовленнєвої поведінки;
- розвиток логічного і критичного мислення, творчої уяви;
- формування мовного смаку, мовного чуття і мовної стійкості, сприяння усвідомленню краси й естетики української мови» [46].

Відповідно до програми з української мови для ЗЗСО, «визнання компетентнісного підходу провідним у навчанні передбачає формування не лише предметної, а й ключових компетентностей, зміщення акцентів зі знаннєвого на діяльнісний освітній результат. З огляду на суть зазначеного

підходу, знання мають бути інструментом у розв'язанні життєвих проблем, засобом особистісного розвитку, соціалізації здобувачів освіти, успішного професійного становлення та облаштування особистого життя. Тому зміст навчального матеріалу визначено з огляду на корисність, потрібність його за межами школи» [46].

Основну частину програми структуровано у вигляді таблиці, яка охоплює такі елементи: 1) очікувані результати навчальної діяльності; 2) орієнтовний розподіл годин на вивчення окремих тем розділів; 3) зміст навчального матеріалу мовної та мовленнєвої змістових ліній; 4) соціокультурна змістова й наскрізні лінії.

Очікувані результати навчальної діяльності здобувачів освіти виражають знаннєвий, діяльнісний, ціннісний, емоційний та поведінковий компоненти ключових і предметної компетентностей, що мають бути сформовані в процесі навчання [46].

Особливості сучасного інформаційно-комунікативного українськомовного середовища враховано в концептуальній структурі навчальної програми з української мови, зокрема, у її змістовому наповненні. Це створює можливості для ефективного формування предметної і ключових компетентностей, забезпечує академічну свободу вчителя та учня.

Відповідно до чинного Державного стандарту базової й повної загальної середньої освіти навчальний матеріал програми розподілено за змістовими лініями.

Мовна змістова лінія охоплює питання, обов'язкові для засвоєння лінгвістичної теорії. Це допомагає формувати знання про мову як систему систем і на цій основі життєво важливі вміння. Зміст мовної лінії в 10 й 11 класах має узагальнювальний характер, навчальний матеріал логічно згруповано за нормами сучасної української літературної мови, оволодіння якими важливе для кожної освіченої людини. Узагальнення й систематизація мовних норм зацентровано насамперед на правилах вживання мовних одиниць різних рівнів в усному й писемному мовленні, на розпізнаванні,

класифікуванні мовних явищ, на труднощах слововживання, складних випадках правопису, нормах узгодження мовних одиниць, культурі слова тощо [46].

Мовленнєва змістова лінії в навчальній програмі з української мови спрямована на забезпечення цілеспрямованого формування вмінь і навичок, базових для компетентностей, визначених державним стандартом.

Поєднання обох змістових ліній – мовної та мовленнєвої – реалізується під час виконання здобувачами освіти різних видів усних і письмових робіт з метою застосування теоретичного матеріалу у власному мовленні.

Крім обов'язкових, мовленнєва змістова лінія містить рекомендовані види робіт. Теми таких робіт скеровано на формування в здобувачів освіти ключових компетентностей, пропонують актуальні для здобувачів освіти жанри, як-от: допис для вебсайта чи соцмережі, стаття до Вікіпедії, план роботи над проєктом, реклама шкільного творчого конкурсу тощо. Значна частина рекомендованих робіт має виразно практичний характер (складання інструкції щодо користування електронними довідниками, переліку родинних покупок на поточний місяць тощо) Деякі з рекомендованих видів робіт передбачають використання самостійно дібраної учнями з різних джерел інформації [46].

Практичний характер мають і творчі роботи. Під час виконання здобувач освіти має виявити мовні знання, продемонструвати мовні вміння, замислитися над цінностями та моральними принципами. Мета таких робіт – формування компетентностей для успішної соціалізації та самореалізації в житті.

Зауважимо, що серед тих видів робіт, які рекомендує навчальна програма, учитель може обирати саме ті, які вважає найбільш актуальними й корисними. На нашу думку, педагог може змінювати теми висловлювань залежно від інтересів і потреб певного класу. Якщо обов'язкові види робіт мають проводитися на уроках розвитку мовлення, то рекомендовані – на аспектних уроках [посилання].

Соціокультурна змістова лінія навчальної програми реалізується через теми обов'язкових та рекомендованих робіт, тексти вправ підручника тощо. Створюючи власні висловлювання, здобувачі освіти вибудовують ієрархію цінностей, формують світогляд, зростають морально як громадяни України.

Потреба діяльній змістовій лінії визначена метапредметним характером знань, а також доцільністю їхнього відпрацювання. Так здобувачі освіти здобувають власний життєвий і навчальний досвід, оволодівають стратегіями мовленнєвої діяльності.

Охарактеризуємо детальніше окремі види робіт з мовної змістової лінії та специфіку їхнього оцінювання. Наприклад, при вивченні теми «Лексична норма» у 10 класі здобувачі освіти повинні вивчити такі теоретичні відомості: *Лексична помилка. Лексичне значення слова. Слово і контекст; залежність значень слова від контексту. Слововживання: вибір слова, лексична сполучуваність. Слова власне українські й запозичені. Виправдані й небажані запозичення. Лексичні й фразеологічні синоніми, антоніми. Синонімічне багатство української мови. Пароніми* [46].

Вивчення здобувачами освіти теми «Морфологічна норма» в 10 класі передбачає повторення таких теоретичних відомостей та вдосконалення практичних навичок: *Морфологічна помилка. Іменник. Рід іменників. Паралельні родові форми іменника. Іменники чоловічого та жіночого роду, що означають назви людей за діяльністю. Іменники спільного і подвійного роду. Визначення роду невідмінюваних іменників та аббревіатур, правила вживання їх. Іменники, що мають лише форму однини або множини. Складні випадки відмінювання іменників. Закінчення іменників I відміни в орудному відмінку. Закінчення іменників чоловічого роду II відміни в родовому відмінку. Відмінкові закінчення іменників з конкретним та абстрактним значенням. Паралельні закінчення іменників чоловічого роду давального відмінка; знахідного відмінка; місцевого відмінка однини; місцевого відмінка множини. Закінчення іменників III відміни в орудному відмінку. Словозміна іменників IV відміни. Особливості*

кличного відмінка. Творення й відмінювання чоловічих та жіночих імен по батькові [46].

При вивченні розділу «Синтаксична норма» в 11 класі учні мають повторити та вдосконалити практичні навички з таких тем: *Пунктуаційна помилка. Тире між підметом і присудком у простому реченні. Розділові знаки у простих реченнях, ускладнених звертаннями; однорідними членами речення; відокремленими означеннями, прикладками, обставинами; вставними словами і реченнями. Кома в складному реченні. Крапка з комою у складному реченні. Двокрапка у складному реченні. Тире у складному реченні. Розділові знаки при прямій мові* [46].

З огляду на значну кількість теоретичних відомостей, які здобувачі освіти повинні вивчити (повторити, узагальнити), учитель повинен детально продумати контроль та оцінювання знань, умінь, навичок.

Зазначимо, що основна форма перевірки знань і вмінь з правопису та пунктуації – контрольний текстовий диктант. Під час перевірки оцінюють уміння правильно писати слова на вивчені правила, словникові слова; ставити знаки пунктуації відповідно до опрацьованих правил; належно оформляти роботу. Перевірку здійснюються фронтально за традиційною методикою.

Обсяг диктанту по класах:

Клас	Кількість слів у диктанті
5 клас	90–100 слів
6 клас	100–110 слів
7 клас	110–120 слів
8 клас	120–140 слів
9 клас	140–160 слів
10 клас	170–180 слів
11 клас	180–190 слів

Для контрольних диктантів вчителю потрібно підбирати тексти, у яких кожне з опрацьованих протягом семестру правил орфографії та/чи пунктуації ілюстровано 3–5 прикладами. Одиниця контролю – текст, записаний учнем з

голосу вчителя. Диктант оцінюють однією оцінкою на основі таких критеріїв [35]:

- помилки з правопису та пунктуації оцінюють однаково;
- виправляють, але не враховують такі помилки:
 - 1) на правила, які не вивчаються за навчальною програмою;
 - 2) на ще не вивчені правила;
 - 3) у словах з написаннями, що не перевіряються, але з ними не проводили методичної роботи;
 - 4) для позначення «авторської» пунктуації;
- повторювані помилки в одному слові вважаються однією помилкою, однотипні помилки в різних словах вважаються різними помилками;
- розрізняють грубі і негрубі помилки; зокрема, негрубими вважають винятки з усіх правил; уживання великої букви в складних власних найменуваннях; написання разом і окремо префіксів у прислівниках, похідних від іменників з прийменниками;
- 5) заміна одного знаку на інший;
- 6) на розрізнення *не* і *ні*;
- 7) пропуск одного зі сполучуваних пунктуаційних знаків, порушення їхньої послідовності;
- 8) заміна букв українського алфавіту на інші.

Нормативи оцінювання по класах:

Бали	Кількість помилок
1 бал	15–16 і більше помилок
2 бали	13–14 помилок
3 бали	11–12 помилок
4 бали	9–10 помилок
5 балів	7–8 помилок
6 балів	5–6 помилок
7 балів	4 помилок

8 балів	3 помилок
9 балів	1+1 (негруба) помилки
10 балів	1 помилка
11 балів	1 (негруба) помилка
12 балів	–

Сучасним ефективним засобом для оцінювання навчальних досягнень старшокласників стануть електронні засоби – сайти, на яких представлені різні види тестів, які дозволяють швидко та якісно здійснити перевірку засвоєних здобувачами освіти знань. Наприклад, на сайті «На урок» (<https://naurok.com.ua/test/leksichna-pomilka-1781316.html>) подано широкий спектр тестів з різних тем. Представимо один із них (тема «Лексична помилка», 10 клас):

1. **Лексичну норму порушено в рядку:** а) вільна вакансія; б) легітимне рішення; в) фронтальна перевірка.

2. **Потребує редагування словосполучення:** а) закривати двері; б) закривати рахунок; в) закривати очі.

3. **Знайдіть лексичну помилку в реченні:** а) Я перевів гроші на твій рахунок; б) Я перевів бабусю через дорогу; в) Я перевів погляд на картину.

4. **Потребує редагування словосполучення:** а) підбивати підсумки; б) приймати участь; в) доводити до відома.

5. **Лексичної помилки немає в рядку:** а) зробити слідуючим чином; б) зробити наступним чином; в) зробити таким чином; г) зробити таким образом.

Наведений вище фрагмент тесту містить 12 запитань із однією правильною відповіддю, що дозволяє вчителю об'єктивно та швидко оцінити здобувачів освіти з теми «Лексична помилка» (кількість правильних відповідей і буде кількістю отриманих балів).

На сайті «Всеосвіта» (<https://vseosvita.ua/test/testovi-zavdanna-do-temy-imennyk-180956.html>) також можна завантажити тематичні тести задля перевірки рівня знань учнів: «Види речень», «Дієслово. Форми дієслова. Вид»,

«Словосполучення», «Складне речення: складносурядне» та ін. (10 клас); «Фонетика. Орфографія», «Повторення вивченого» та ін. (11 клас). Окрім того, на вказаному сайті можна знайти підсумкові контрольні роботи у формі тестів. Усі тести містять дванадцять питань з чотирма варіантами відповідей. За кожну правильну відповідь на питання здобувачі освіти отримують один бал. Тестові завдання для учнів 10–11 класів, розміщені на сайті «Всеосвіта», покликані систематизувати теоретичні відомості та вдосконалити практичні навички учнів з тем, вивчених у 5–9 класах.

Досить цікавим є сайт iLearn (<https://ilearn.org.ua/>). Зареєструвавшись на платформі iLearn, здобувачі освіти створюють ігрового персонажа. Виконавши тести чи завдань, беручи участь у вебінарах, учні отримують вчибаки – електронні монети, умовні ігрові бали. На віртуальному занятті учень може ставити запитання в коментарях, спілкуватися з однокласниками, опановувати теми, які входять до програми ЗНО.

Сайт «Online Test Pad» (<https://onlinetestpad.com/ua/tests/ukrainian>) містить тематичні тести для учнів 10–11 класів. Наприклад, тест з теми «Правопис апострофа, м'якого знака» (10 клас) для поточної перевірки знань (<https://onlinetestpad.com/ua/testview/1191168-10-kl-pravopis-apostrofa-myakogo-znaka-%D1%96-variant>). На початку подано правила складних випадків цих орфограм. Результати можна використати для формувального оцінювання (самоперевірки), а також під час підготовки до ЗНО, тести містять 12 питань.

Цікаво та пізнавально розроблено сайт «Learning.ua» (<https://learning.ua/mova/>), на якому розміщено завдання в ігровій формі, починаючи для дошкільнят, завершуючи 11 класом. Наведемо приклади тематичних рубрик, представлених на сайті: «Розставляємо слова за алфавітом» (10 клас); «Шукаємо зайві визначення» (10 клас); «Підбираємо лексичне значення іншомовних слів» (10 клас); «Сортуємо приголосні» (11 клас); «Визначаємо частину мови головного слова в порівняльному звороті» (11 клас); «Вибираємо речення, де правильно розставлено розділові знаки при порівняльному звороті» (11 клас) та ін.

За допомогою електронних засобів учитель може підібрати тестові завдання з української мови з метою поточного і тематичного контролю знань здобувачів освіти 10–11 класів. Наведемо фрагмент контрольної роботи з української мови (11 клас), яку можна завантажити на сайті «Освітній портал Супер Урок-ua» (<https://super.urok-ua.com/kontrolna-robota-z-ukrayinskoyi-movi-11-klas-za-i-semestr/>).

І варіант

1. Фразеологічний зворот ужитий у реченні

- А. Часу було обмаль, а він усе одно бив байдики.
- Б Побачивши великий натовп людей, перехожі дивувалися.
- В Величезна сила криється в людському розумі.
- Г Пісня народжує радість.

2. Простим є речення:

- А Далеко чути звуки, гучно линуть голоси.
- Б Ясної тихої днини кружляє над землею, сідає на обличчя павутиння.
- В Пташині зграї злітають високо в небі, і від того здіймається вітер.
- Г Осінь не забарилася, бо закони природи невблаганні.

3. Літеру с треба писати в усіх словах рядка:

- А бе..коштовний, ..казати, ..керований
- Б ..формувати, пере..кочити, ..фотографувати
- В ..плетений, ..питати, ..шити
- Г ..тягнути, ро..тлумачити, не..терпний
- Д ..фальшувати, бе..смертя, ..хвалити.

4. Літеру е треба писати в усіх словах рядка:

- А ст...хати, ст...повий, квіт..нь;
- Б зал..вати, майст..р, леб..диний;
- В пригв..нтити, чер..да, шел..стіти;
- Г ос..литися, к..шеня, л..дацюга
- Д д..ржати, тр..мтіти, щ..бетати

5. Знак м'якшення НЕ пишеться в усіх словах рядка:

А міл..ярд, ойкан..ня, мен..ший.

Б Уман..щина, Поділ..ля, Бат..ківщина.

В безбат..ченко, змагаєш..ся, віс..сю.

Г ін..ший, жен..шень, спіл..чанський.

Д кин.мо, ріж..мо, насип..мо.

б. Через дефіс пишуться всі слова в рядку:

А генерал/майор, кіловат/година, міні/комп'ютер;

Б південно/бережний, південно/східний, північно/західний;

В військово/транспортний, військово/зобов'язаний,
військово/юридичний;

Г ясно/зелений, ясно/окий, ясно/золотистий;

Д вогне/гасний, хліб/сіль, зліт/посадка.

Наведена контрольна робота містить шість тестових завдань з вибором однієї правильної відповіді (оцінюється у 3 бали), три тестові завдання на встановлення відповідностей (кожне оцінюється по 2 бали) і завдання творчого характеру – написання твору-роздуму (оцінюється у 3 бали).

Отже, задля перевірки та оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів освіти 10–11 класів доступними та ефективними, на нашу думку, є електронні засоби. Сучасна мережа «Інтернет» представлена широким спектром сайтів, які пропонують матеріали для тематичного і поточного контролю та оцінювання знань учнів з української мови.

2.2.Застосування електронних засобів навчання на уроках розвитку зв'язного мовлення та практичної риторики в 10–11 класах

У освітньому процесі будь-якого закладу освіти неабиякого значення надають комунікативному розвитку здобувачів освіти, оскільки їхній мовленнєвий розвиток передбачає результативність вивчення інших дисциплін у ЗЗСО, створює передумови для активної й осмисленої участі в

суспільному житті. Комунікативний розвиток забезпечить здобувачам освіти згодом належні навички мовного поведження та культури спілкування.

Основою всіх нових шкільних програм з української мови є комунікативно-пізнавальна спрямованість навчання. Сутність її полягає в тому, що чільне місце в освітньому процесі належить навчанню мови як засобу спілкування, мовленнєвої діяльності. «Комунікативна орієнтація дає практичне уявлення про мову як найважливіший засіб навчання, привчає уважно слухати, адекватно сприймати мову, коректувати своє висловлення з урахуванням ситуації й цілей спілкування [17, с. 33].

Мовленнєва змістова лінія містить перелік рекомендованих видів роботи, які дають змогу здобувачам освіти реалізувати набуті теоретичні знання на практиці. Ці види роботи забезпечують повноцінний мовленнєвий розвиток старшокласників, бо комплексно охоплюють формування всіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння і письма) [73, с. 24]. З урахуванням системного підходу до розвитку мовлення здобувачів освіти окремі годин на звичні уроки аудіювання, читання мовчки, написання переказів, творів тощо не відподяться. Ці види роботи проводяться на кожному уроці і комбінуються між собою. Учитель може змінювати за бажанням планування тем і видів роботи, проте потрібно рівномірно займатися розвитком чотирьох видів мовленнєвої діяльності учнів.

Мета уроків розвитку зв'язного мовлення – сформувати вміння переказувати почутий текст усно чи письмово, уміння створювати власне висловлювання на основі побаченого, почутого. Ці уроки позитивно впливають на збагачення, активізацію словника учнів, ефективність роботи над словосполученням, конструюванням речень, тексту загалом.

Ще одна суттєва якість уроків розвитку зв'язного мовлення – це цілеспрямована робота над письмом, говорінням, читанням і слуханням-розумінням. Мовлення визначають фундаментом усної діяльності, засобом спілкування. Письмова форма монологічного мовлення для здобувачів освіти є важчою за інші, оскільки за формою розгорнута й нормативна [73, с. 26].

Існує велика кількість класифікацій уроків розвитку зв'язного мовлення. О. Біляєв виділив такі різновиди: «уроки, присвячені виконанню учнями «малих жанрів» творчих робіт (усний переказ, складання автобіографії, розгорнутого протоколу, написання нарису, вільного чи творчого диктанту); уроки проведення великих за обсягом письмових переказів і творів (навчальних і контрольних) та їхнього аналізу зі здобувачами освіти. Дослідник окремо виділяє урок підготовки до контрольного твору» [63, с. 42].

К. Плиско уроки розвитку зв'язного мовлення називає «уроками застосування інформації, виокремлюючи серед них урок удосконалення зв'язного мовлення учнів, урок перевірки вивченої інформації та урок аналізу контрольних робіт» [63, с. 51–52].

Цікавою є думка Н. Голуб, Л. Дяченко, Н. Остапенко, В. Шляхової: «Враховуючи надзвичайну актуальність цієї лінгводидактичної проблеми у зв'язку з переакцентацією навчальних цілей, назріла потреба у виділенні різновидів уроків розвитку умінь та навичок зв'язного висловлювання. В основу їх класифікації слід покласти навчальну мету та вид творчої роботи» [14, с. 6]. Вони виділяють: урок підготовки й побудови усного висловлювання; урок написання стислого переказу; урок написання творчого переказу; урок написання вільного переказу; урок підготовки й написання твору-розповіді; урок підготовки й написання твору-опису; урок підготовки й написання твору-роздуму; урок підготовки й написання творів газетних жанрів; урок підготовки і складання ділових документів.

Ця класифікація, на наш погляд, ураховує виклики сучасної мовної освіти, інноваційні підходи до навчання мови, зважає потреби мовленнєвої практики здобувачів освіти, навчання життєво важливих стилів і жанрів мовлення. Вона ґрунтується на тому, що не існує універсальних комунікативних умінь, які можуть допомогти створити будь-яке висловлювання певного жанру чи типу мовлення. Тому здобувачі освіти навчаються створювати різні тексти залежно від типу, стилю й жанру

висловлювання. При цьому вони оволодівають відразу комплексно набором комунікативних умінь.

Г. Шелехова згідно з ключовою метою уроків української мови – інтелектуальним і мовленнєвим розвитком здобувачів освіти, збагаченням емоційного й духовного світу – виділяє кілька типів уроків розвитку мовлення: формування нових понять, формування комунікативних умінь і навичок, контролю, вдосконалення усних і письмових висловлювань [73, с. 20].

Проаналізувавши окреслені вище класифікації, ми взяли до уваги пропозиції методистів щодо класифікації уроків розвитку зв'язного мовлення та задля забезпечення реалізації комунікативного навчання найбільш прийнятною вважаємо класифікацію, запропоновану Г. Шелеховою.

На основі описаної класифікації можемо виділити окремо уроки розвитку мовлення, спрямовані на формування в здобувачів освіти умінь і навичок аудіювати, читати, говорити і писати, на активізацію роботи щодо вдосконалення монологічного та діалогічного мовлення:

«1) урок вивчення мовленнєвих понять (монолог, усне й писемне мовлення, текст, тема й основна думка, стилі, типи мовлення, ситуація спілкування, адресат висловлювання тощо);

2) урок формування мовленнєвих умінь і навичок;

3) уроки перевірки сформованості певних мовленнєвих умінь і навичок;

4) уроки редагування й коректування усних і письмових монологічних висловлювань» [73, с. 24].

Охарактеризуємо мовленнєву змістову лінію, зазначену в програмі для ЗЗСО. Так, при вивченні теми «Лексикографія. Сучасні лексикографічні джерела: словники, довідкова література (зокрема на електронних носіях)» у 10 класі здобувачі освіти мають вміти складати й редагувати словникові статті; здійснювати лексикографічний пошук; тлумачити значення слова різними способами; укладати словники-мінімуми «Складні випадки

наголошування», «Незнайомі слова», тематичних словників-мінімумів тощо [46].

Вивчення теми «Орфоепічна норма» (10 клас) передбачає такі види роботи: сприймати на слух чуже мовлення й аналізувати його; виразно читати тексти різної жанрово-стильової належності; підготувати інформаційний виступ на тему «Можливості українського наголосу»; будувати діалог з учителем, учнями; написати есе «Наголос – душа слова»; виразно читати улюблену поезію напам'ять; усно переказувати тексти різних стилів, виконуючи творче завдання [46].

Тема «Морфологічна норма» (10 клас) передбачає виконання таких видів робіт з розвитку мовлення, як-от: скласти діалог із уживанням іменників на позначення назв осіб за родом діяльності; скласти речення з іменниками спільного роду; скласти розповідь про подорож Україною або світом із зазначенням назв мешканців; написати спільний план дозвілля у вихідний день; електронний лист; привітання близькій людині; застереження молодшим дітям щодо безпечної поведінки на воді й біля водойм; висловити співчуття близькій людині; написати звернення до громадян міста (села) щодо чистоти довкілля; коментувати висловлення відомих людей щодо збереження природи; підготувати оголошення приватного змісту; переказувати текст наукового чи публіцистичного стилю, що містить незмінювані іменники; усно переказувати текст публіцистичного стилю; написати есе за змістом висловів народної мудрості; висловити прохання про допомогу; подяку незнайомим людям за допомогу; написати есе про явище природи, що викликає найбільше захоплення; коментувати новини тижня, висвітлені на місцевому телебаченні; планувати колективну роботу з розподілом ролей кожного учасника; усно висловлюватися на тему «Весняне пробудження природи» [46].

Тема «Пунктуаційна норма» (11 клас) передбачає такі види завдань: виразно читати тексти різних стилів, інтонувати їх відповідно до вжитих знаків пунктуації; редагувати текст; записувати сприйнятий на слух текст, поставити розділові знаки; переписувати речення, розставляючи розділові

знаки; конструювати речення; використовувати речення зі звертаннями з різною комунікативною метою; написати есе «Ця музика спонукає до думок»; «Читання робить нас кращими»; вести діалог «На добро відповідай добром, а на зло?», «Чому Ліна Костенко назвала страшними слова «дволикість», «дворушництво», «двозначність», «двомовність», «двоєдушність»?».

Як бачимо з наведених прикладів, різноманітні види робіт з мовленнєвої змістової лінії дозволяють усебічно підійти до вивчення та засвоєння учнями програмового матеріалу.

Говорячи про уроки розвитку зв'язного мовлення та практичної риторики у старших класах, вважаємо за потрібне окреслити оцінювання результатів мовленнєвої діяльності.

Під час аудіювання (слухання – розуміння) перевіряють здатність здобувача освіти сприймати на слух незнайоме за змістом висловлювання за одним прослуховуванням [посилання]:

а) усвідомити: мету висловлювання; зміст, факти, події; причинно-наслідкові зв'язки; тему і основну думку висловлювання; виражально-зображувальні засоби прослуханих текстів різних стилів;

б) висловлювати власну оцінку.

Перевірка аудіювання учнів здійснюється фронтально за одним із варіантів. Варіант перший: учитель читає один раз незнайомий учням текст, а потім пропонує серію запитань з варіантами відповідей. Школярі мовчки вислуховують кожне запитання, варіанти відповідей до нього, обирають один із варіантів і записують номер відповіді поряд із номером запитання: (наприклад, 1.3). Варіант другий: здобувачі освіти отримують аркуш із віддрукованими запитаннями та варіантами відповідей на них, самостійно відзначають правильний варіант.

У 5 класі здобувачам освіти пропонують 6 запитань (по чотири варіанти відповідей до кожного), у 6–11 класах – 12 різнотипних запитань (по чотири варіанти відповідей до кожного). Запитання повинні охоплювати всі

характеристики висловлювання (тема, основна думка, зміст, деталі тексту, засоби, стиль тощо), розташовуватися в порядку наростання складності.

Зазначимо, що на різних етапах діагностики в якості засобів використовують і традиційні форми контролю та діагностики, отримання матеріалів для аналізу результатів старшокласників (тести, контрольні роботи, есе, реферати, повідомлення, виступи тощо), і інноваційні (електронні тести, кейс-метод, електронні портфоліо, веб-квести та інші).

Під час оцінювання висловлювань, складених здобувачами освіти (діалог, усні та письмові перекази, творчі роботи) ураховують ступінь повноти розкриття теми та основної думки тексту, самостійність виконання роботи, вияв творчих здібностей, особистого ставлення до змісту.

Усне діалогічне мовлення перевіряють і оцінюють у 5–11 класах, зокрема здатність здобувачів освіти:

- а) виявляти свій рівень обізнаності з обговорюваною темою;
- б) демонструвати вміння: складати діалог відповідно до певної ситуації й мети спілкування; досягати мети спілкування; будувати репліки, аби стимулювати, підтримувати діалог, уживати формули мовленнєвого етикету; дотримуватися обраної теми; правил комунікації; норм літературної мови; бути вправним у діалозі;
- в) висловлювати власну позицію щодо обговорюваної теми;
- г) аргументувати висловлені тези, ввічливо спростовувати помилкові висловлювання співрозмовника [20, с. 7].

Перевірка рівня сформованості діалогічного мовлення здобувачів освіти проводиться так: учитель пропонує двом учням вибрати одну із тем чи мовленнєвих ситуацій (різного рівня складності), обдумати її й обговорити із товаришем перед класом у формі діалогу протягом 3–5 хвилин [посилання]. Оцінюють роботу кожного учня. Тематика соціокультурної змістової лінії чинної програми стає матеріалом для контрольних завдань, зважають також на рівень підготовки, вікові особливості та пізнавальні інтереси здобувачів освіти.

Говоріння на уроках реалізується через продукування усних переказів і творів, а письмо – через письмові перекази і твори. Для цього перевіряють і оцінюють здатності здобувачів освіти:

«а) виявляти певний рівень обізнаності з теми, що розкривається (усно чи письмово);

б) демонструвати вміння: будувати висловлювання певного обсягу, добираючи і впорядковуючи необхідний для реалізації задуму матеріал (епізод із власного життєвого досвіду, прочитаний або прослуханий текст, епізод з кінофільму, сприйнятий (побачений чи почутий) твір мистецтва, розповідь іншої людини тощо); урахувати мету спілкування, адресата мовлення; розкривати тему висловлювання; виразно відображати основну думку висловлювання, диференціюючи матеріал на головний і другорядний; викладати матеріал логічно, послідовно; використовувати мовні засоби відповідно до комунікативного завдання, дотримуючись норм літературної мови; додержувати єдності стилю;

в) виявляти своє ставлення до предмета висловлювання, розуміти можливість різних тлумачень тієї самої проблеми;

г) виявляти певний рівень творчої діяльності, як-от: трансформувати одержану інформацію, відтворюючи її докладно, стисло, вибірково, своїми словами, змінюючи форму викладу, стиль тощо відповідно до задуму висловлювання; створювати оригінальний текст певного стилю; аргументувати висловлені думки, переконливо спростовувати помилкові докази; викладати матеріал виразно, доречно, економно, виявляти багатство лексичних і граматичних засобів» [14, с. 65].

Контроль організують в один із варіантів. Перший варіант: здобувачі освіти самостійно виконують роботу. Інший варіант: здобувачі освіти складають висловлювання, обираючи різний рівень складності (початковий – із використанням докладних допоміжних матеріалів, середній – використовуючи допоміжні матеріали загального характеру, достатній і високий – самостійне написати висловлювання).

Здатність говорити, зокрема усно переказувати чужий чи створювати власний текст перевіряють та оцінюють індивідуально: дається конкретне завдання (докладний, стислий або вибірковий переказ змісту почутого тексту; створення власного висловлювання на відповідну тему), здобувачі освіти мають час на підготовку.

Здатність письмово переказувати чужий і створювати власний текст перевіряють та оцінюють фронтально: дається завдання переказати прочитаний текст чи інший матеріал (наприклад, інтерв'ю) або самостійно написати власне висловлювання [15, с. 89].

Щодо електронних засобів, за допомогою яких можна здійснювати перевірку знань здобувачів освіти з практичної риторики, то можемо запропонувати уже згадувані в п.2.1. сайти:

- «На урок» (<https://naurok.com.ua/>);
- «Всеосвіта» (<https://vseosvita.ua/>);
- iLearn (<https://ilearn.org.ua/>);
- «Online Test Pad» (<https://onlinetestpad.com/ua/tests/ukrainian>).

Пропонуємо для ознайомлення тест з практичної риторики, розміщений на сайті «На урок» (<https://naurok.com.ua/test/praktichna-ritorika-264973.html>):

1. Риторика – це ...:

- 1) відповідь, заперечення, зауваження одного з учасників діалогу іншому;
- 2) наука про правильну вимову та наголошення слів;
- 3) наука і мистецтво переконувати співрозмовників;
- 4) емоційне ствердження або заперечення якогось факту.

2. Оратор – це особа, яка ...:

- 1) виразно читає;
- 2) редагує тексти;
- 3) створює промову;
- 4) виголошує промову.

3. Мета будь-якого інформаційного виступу – це...:

- 1) переконати слухача;
 - 2) дати відомості про той чи інший предмет;
 - 3) нав'язати свою думку іншим;
 - 4) орієнтуватися в часі.
4. **Одним із основних видів усного монологу є ...:**
- 1) повідомлення;
 - 2) пояснення;
 - 3) доповідь;
 - 4) інструкція.

Усього запропоновано 12 тестових завдань з однією правильною відповіддю. На наше переконання, такі тести допомагають вчителю якісно та ефективно провести урок, швидко і об'єктивно перевірити засвоєність учнями теоретичних відомостей з тієї чи тієї теми.

Можна також скористатися електронними засобами навчання, зокрема названими сайтами, опрацювати матеріал щодо написання вільного чи формального есе («На урок», <https://naurok.ua/student/blog/yak-pisati-ese-legko-chi-ne-duzhe>).

Отже, електронні засоби навчання активно витісняють традиційні, оскільки стрімкий розвиток інформаційних технологій спрощує роботу педагога, дозволяючи швидко та ефективно підібрати і навчальні матеріали, і онлайн-засоби для оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.

2.3. Підготовка до ДПА та ЗНО з української мови з допомогою електронних засобів навчання

Державна підсумкова атестація, відома як ДПА, – важливе випробування для здобувачів освіти, які закінчують одну із ланок середньої освіти. На сайті <https://osvita.ua/> у рубриці «Державна підсумкова атестація» зазначено: «Для випускників базової середньої школи ДПА є своєрідним виміром отриманих знань і тренуванням перед ЗНО. Така перевірка дає

можливість зробити висновок про якість освіти, отриманої на базі певної школи. Також це моніторинг методичної роботи вчителів, який дозволить внести зміни в програму підготовки здобувачів освіти з української мови. На відміну від ЗНО, ДПА – іспит шкільного, а не всеукраїнського формату» [21].

ДПА дозволяє контролювати відповідність освітнього рівня випускників ЗЗСО вимогам, визначеним державним стандартом. ДПА проводять наприкінці навчального року з тих предметів, перелік яких щороку визначено та затверджено Міністерством освіти і науки України.

Підсумкова атестація з української мови належить до числа обов'язкових. Вона має форму письмового диктанту для випускників 9 класу, форму тестування та зв'язного висловлювання для випускників 11 класу.

Завдання для проведення атестації в 9 класі укладають власне заклади освіти, для 11 класу – фахівці УЦОЯО.

Результати ДПА традиційно вимірюються 12-бальною шкалою, критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти заздалегідь оприлюднюються, як і програма ДПА. Результати ДПА вказані в таблиці навчальних досягнень (4 клас), до свідоцтва про базову загальну середню освіту (9 клас), до атестата про повну загальну середню освіту (11 клас) [9, с. 12].

Охарактеризуємо специфіку проведення ДПА в 11 класі, яка проходила у форматі ЗНО.

Для отримання результату ДПА з української мови випускникам ЗЗСО потрібно було взяти участь у зовнішньому незалежному оцінюванні з української мови або з української мови і літератури.

Підсумок оцінювання розв'язаних завдань тестування з української мови зараховують як результат ДПА, а також використовують під час вступу до закладів вищої освіти як обов'язковий конкурсний предмет «Українська мова». Можна набрати максимальну кількість тестових балів за умови правильного виконання всіх завдань сертифікаційної роботи – це 74 бали.

Якщо складають тест з української мови та літератури водночас, тоді результати завдань частини тесту «Українська мова» зараховують як ДПА. Ці ж результати використовують під час вступу до закладів вищої освіти як один із обов'язкових предметів.

Підставою визначення результату ДПА з українською мови є кількість тестових балів за виконання завдань мовного блоку ЗНО, оцінку виставляють за 12-бальною шкалою. Для цього використовують таблицю переведення тестових балів в 12-бальну шкалу.

Таку таблицю оприлюднює Український центр оцінювання протягом двох-трьох тижнів після проведення тесту і тільки після перевірки правильності виконання завдань кожного учасника тестування.

Підготовка до ДПА (у формі ЗНО) передбачає повторення та систематизацію теоретичного і практичного матеріалу, вивченого за 11 років навчання в ЗЗСО. Сучасна мережа «Інтернет» пропонує широкий спектр сайтів з тренувальними вправами, які допоможуть удосконалити орфографічні і пунктуаційні навички, лексичні, граматичні та стилістичні вміння.

Наприклад, на уже згадуваному вище сайті «На урок» (<https://naurok.com.ua/trenuvalni-vpravi-orfografiya-168885.html>) можна знайти ряд вправ на різноманітні теми з мовознавства.

Відомим та популярним для підготовки до ДПА (ЗНО) є також сайт «Всеосвіта» (<https://vseosvita.ua/library/trenuvalni-vpravi-z-temi-orfografia-leksikologia-455815.html>). Наведемо фрагменти тренувальних вправ для удосконалення орфографічних навичок:

Подвоєння і подовження приголосних

- *Списати, вставити де потрібно букву.*

Кошен...я, завзят...ям, навман...я, Іл...івна, жит...евий, узбіч...я, точніст...ю, облич...я, змаган...ь, ключ...я, підніж...я, попідтин...ю, почув...я, смерт...ю, маст...ю, під...аш...я, стат...я, подорож...ю, збіж...я, суд...ів, підпіл...я, гран...ю, латат...я, зібран...я, радіомовлен...я, породіл...я, парост...ю, безсмерт...я, тверджен...я, відкрит...ів, бездоріж...я, Заполяр...я, стат...ей, пам'ят...ю, відлун...я, скатерт...ю, лист...я, гордин...я, бадил...я, порос...я, священ...к, дан...ий, роз...броїти, злочин...иця, шален...ий, зігран...ий, спів...ідношен...я, обез...броїти, качин...й.

Чергування звуків

Вправа 1

Замість трикрапки вставте потрібну букву.

Вигр...бти – вигр...бати, прищ...пити – прищ...плювати, ч...кати – оч...кувати, зам...сти – зам...тати, нар...кти – нар...кати, збер...гти – збер...гати, спостер...гти – спостер...гати, прич...пити – ч...пляти, бр...хати – набр...хувати, зав...ршити – зав...ршувати, ш...сть – ш...стий, в...з – в...зити – в...зти, н...ч – н...чі – н...ч...ю, воля – в...літи – в...льний, лід – л...ду, дзв...н – дзв...нити, клоп...т – клоп...ту, кожн...го – укожн...м, рад...сть – рад...сті, Ки...в – Ки...ва, Харк...в – Харк...ва, Прок...п – Прок...па, в...ск – в...ску.

Вправа 2

Запишіть слова, вставте, де потрібно, пропущені букви. Прокоментуйте їх правопис.

Пл...сти – запл...тати, зб...рати – б...ру, застер...гти – застер...гати, г...нити – г...няти, сх...пити – х...пати, к...тити – к...тати, кл...нити – кл...нятися, кр...їти – кр...яти, л...мити – л...мати, допом...гти – допом...гати, ск...чити – ск...кати, вигр...бти – вигр...бати, зам...сти – зам...тати, вип...кти – вип...кати, нар...кти – нар...кати, збер...гти – збер...гати, викор...нити – викор...нювати, прич...пити – зач...пати, бр...хати – набр...хувати, зав...ртати – зав...рчувати, пол...скати – випол...скувати, ч...кати – оч...кувати.

Вправа 3

Поставте дієслова у формі першої особи однини теперішнього або майбутнього часу, поясніть чергування приголосних, що при цьому відбулися.

Котити, вирядити, губити, спекти, бігти, допомогти, провести, носити, виростити, косити, місити, мостити, відрядити, нагородити, полагодити, скрутити, познайомити, ухопити, їздити, пестити, колихати, вразити.

Вправа 4

Від наведених прикметників утворіть іменники за допомогою суфікса -ин(а).

Уманський, одеський, вінницький, галицький, солдатський, слобожанський, турецький, волинський, луганський, житомирський, кріпацький, вояцький, хмельницький, панський, гайдамацький, тульський, черкаський.

Задля підготовки до ДПА можна скористатися розробленими українськими вчителями уроками, у яких вдало підібрано тренувальні вправи:

- <https://osvita.ukr-lit.com/trenuvalni-vpravi-z-temi-fonetika-grafika-orfoepiya/>;

- <http://litmisto.org.ua/?p=26459>;

- <https://urok-ua.com/konspekt-uroku-ukrajinskoji-movy-v-5-klasi-orfohrafija/>.

На вказаних сайтах здобувачі освіти можуть вибрати для себе різноманітні тренувальні вправи, які допоможуть підвищити рівень мовних та мовленнєвих навичок, виробити вміння логічно мислити, аналізувати свої

помилки тощо. Проте ці сайти не передбачають перевірки та оцінювання знань учнів.

Варто звернути увагу на електронні видання збірників тренувальних вправ: Смаглюк І. І. Орфографічний практикум. Збірник вправ. (<https://docs.google.com/document/d/1nfN8mjNVnWRlhyCps8C4fduyUxXgFzUmFvh7oVHRhVM/edit?hl=uk>).

Цікавим та ефективним задля вдосконалення орфографічних навичок є «Тренажер з правопису української мови» (<https://webpen.com.ua/>) (Додаток А), який поєднує теоретичні положення й практичні завдання, що сприяє засвоєнню граматики української мови і вдосконаленню правописних навичок. Навчальні матеріали додатково містять різноманітну пізнавальну інформацію. Особливості названого тренажера:

- при правильній відповіді у верхньому правому кутку картки з'являється відповідна позначка;
- при помилковій відповіді буде застереження, доведеться повернутися до початкового тесту завдання;
- при виникненні труднощів допоможуть підказки та правила українського правопису;
- виконувати кожне завдання можна неодноразово;
- навчальні завдання об'єднані в змістові блоки. Завдання таким чином об'єднуються спільною темою чи випадково;
- тренажер постійно оновлюється за рахунок нових завдань.

Сайт «Мова ДНК нації» (<https://ukr-mova.in.ua/exercises/orfografiya/>) пропонує онлайн-вправи, згруповані за блоками (Додаток Б).

ЗНО з української мови обов'язкове для випускників ЗЗСО. З уведенням такого виду оцінювання українська освіта потребує переосмислення підходів до освітнього процесу, оскільки сучасний випускник повинен бути конкурентоспроможним, здатним застосовувати набуті знання й навички в реальному житті [41, с. 88].

Завчасна підготовка до ЗНО допоможе успішно його скласти. Здобувачі освіти повинні готуватися до тестування в напруженій обстановці, учителі, зі свого боку, ведуть посилену роботу, відпрацьовуючи завдання різної форми і складності, практикуючи тест форму перевірки як дидактичний прийом і форму контролю. Якісно підготуватися до ЗНО допоможе систематична робота на уроках української мови, комплексне повторення навчального матеріалу, виконання різнорівневих домашніх завдань, індивідуальна робота з учнями, які потребують особливої педагогічної уваги [41, с. 90].

Щодо підготовки до ЗНО, то здобувачі освіти можуть скористатися тими самими сайтами, названими вище для підготовки до ДПА, оскільки програма ЗНО з української мови передбачає знання всіх відомостей, які учні вивчили протягом навчання в школі.

Наведемо ще низку корисних сайтів, які містять ґрунтовну методичну, теоретичну та практичну інформацію щодо ЗНО:

- <http://www.testportal.gov.ua> Належна й актуальна інформація про ЗНО. Подано характеристику тестів з української мови, а також критерії оцінювання завдань із розгорнутою відповіддю;
- <http://osvita.ua> Деталізовано особливості тесту ЗНО з української мови, подано матеріали для підготовки до ЗНО з української мови (завдання минулих років, тести ЗНО онлайн);
- <http://testzno.com.ua> На сайті можна перевірити свої сили в складанні тестів ЗНО з української мови. Тестування не потребує персональних даних та попередньої реєстрації. Інформація про тестування учасника конфіденційна;
- <http://skripnikmarina.ucoz.ua> Сайт вчителя української мови та літератури Скрипник М. Ю. Розміщено online-тести з української мови (за темами), де можна перевірити знання й отримати оцінки; для використання розміщено довідники, кросворди, презентації, аудіо- та відеоматеріали тощо;
- <http://pavlicksvetlana.blogspot.com> Блог вчителя української мови та літератури Павлик С. Д. Розміщено матеріали для написання власного

висловлення (добірка творів та презентацій). Є рубрики «Культура мовлення», «Поради учням», «Книгозбірня словників».

На сайті «EdEra» (<https://www.ed-era.com/zno/>) є вкладки, де можна проходити тести у форматі ЗНО, користуватися підказками, бачити авторське вирішення завдань. EdEra та Освіторія пропонують онлайн-курс, що складається з корисних порад (лайфхаків), як узагальнити й систематизувати теоретичні знання з української мови, виробити навички мовленнєвої комунікації, підготуватися до ЗНО. Курс містить 16 тем, тестові та відкриті завдань, допоміжні матеріали та супроводжувальний інтерактивний конспект на платформі EdEra Books.

На онлайн-платформі Prometheus (https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:ZNO+UKR101+2017_T1/about) є окремий курс для підготовки до тестів з української мови. Курс «Українська мова та література. Підготовка до ЗНО» допоможе охочим поглибити та закріпити набуті знання із шкільного курсу української мови. Він містить потрібні для підготовки відомості, теми та матеріали. Курс поділено на теми, які містять підтеми, засновані на досвіді попередніх років. На сайті можна переглянути відеолекції до кожної підтеми, презентації та конспекти. Матеріали доступні для завантаження та перегляду в будь-який зручний час, що значно спростить підготовку та дозволить ще раз переглянути потрібне безпосередньо перед тестуванням.

Отже, ДПА та ЗНО є надзвичайно важливими елементами освітнього процесу. Названим видам підсумкового контролю відводять важливе значення у підвищенні результативності навчання, розвитку й вихованні здобувачів освіти. Тому підготовка до ДПА та ЗНО має бути серйозною, ґрунтовною та змістовною. На допомогу старшокласникам у цьому питанні придуть електронні засоби, тобто програми або файли спеціального призначення, основна роль яких полягає в більш детальному та наочному викладі навчального матеріалу та безпосередній взаємодії із здобувачами освіти.

ВИСНОВКИ

Висвітливши особливості застосування електронних засобів навчання для оцінювання навчальних досягнень старшокласників під час вивчення української мови, можемо зробити такі висновки.

У закладах загальної середньої освіти педагогічне оцінювання використовують як систему педагогічних операцій і дій, що сукупно становлять цілісну дидактичну єдність. Компоненти освітнього процесу – учитель, зміст навчання української мови, здобувачі освіти. Важливим є також інформаційно-предметний комплекс як набір засобів відповідної методичної та наукової інформації, укладеної згідно з чинною навчальною програмою. Такі засоби визначають цілі навчання, ефективні шляхи передачі знань здобувачам освіти.

У наукових дослідженнях з педагогіки питання оцінки, функції, види контролю, уміння об'єктивно оцінювати висвітлювалося з різних позицій учених. Такі відомі педагоги, як Т. Канівець, Г. Кривуля, О. Шкіль, В. Каук, О. Локшина, М. Лещенко та ін. характеризують процес оцінювання навчальних досягнень старшокласників у зв'язку зі специфікою професійної діяльності педагога. Інші учені (О. Андрійчук, О. Барановська, О. Біляковська, Л. Карташова, І.Хомишина та ін.) розглядають оцінку як інструмент педагогічного впливу вчителя на учня. Висвітлення сутності оцінки як психологічного механізму саморозвитку і самовдосконалення репрезентовано дослідженнями О. Біляковської, Н. Борбич, О. Гузенко, Т. Оксенчук, О. Осадько та ін.

Визначати рівень навчальних досягнень здобувачів освіти потрібно з огляду на те, що освітня діяльність зрештою сприяє формуванню суми знань, умінь, навичок і компетентностей, здатності діяти оптимально в нових обставинах.

Основні функції перевірки й оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти визначено такі: діагностична, коригувальна, прогностична,

навчальна, розвивальна, виховна, стимульовально-мотиваційна.

У ЗЗСО найчастіше застосовують такі методи контролю й оцінювання: усна перевірка (бесіда, розповідь учня); письмова перевірка (самостійні і контрольні роботи, твори, перекази, диктанти, графічні завдання тощо); практична перевірка (дослід, практична робота, спостереження тощо); програмова перевірка (тести, картки) тощо.

Діяльність здобувачів освіти під час перевірки й оцінювання є репродуктивною або творчою. Застосовують такі форми перевірки знань, умінь і навичок: індивідуальна, групова, парна, фронтальна. Результати навчально-пізнавальної діяльності учнів оцінюють за наперед визначеними критеріями та шкалою. Оцінку вчитель може виражати у вигляді оцінних суджень і висновків, словесно або бально сформульованих.

Щоб правильно організувати оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти, потрібно не лише спланувати зміст та роботу на уроках, а й дотримуватися принципів навчання, пропонувати творчі роботи, поєднувати розвиток мовлення та мовознавчу теорію, урахувати наявні знання, уміння і навички, запити і побажання самих здобувачів освіти.

Електронні засоби оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти 5-11 класів з української мови на сучасному етапі розвитку освіти є одними із ефективних та перспективних.

Сучасний рівень інформатизації освітніх закладів свідчить про наявність об'єктивних умов для широкого застосування ІТ-забезпечення діагностики та оцінювання освітніх результатів. На сьогодні вже накопичено досить чималий досвід теоретиків та практиків з розроблювання ІТ-засобів, спрямованих, зокрема, на забезпечення діагностики освітніх результатів. Серед поширених електронних засобів і діагностики, і контролю навчальних досягнень старшокласників з української мови можна назвати: комп'ютерні тести; електронні навчальні середовища; платформи (системи) дистанційного навчання.

Найбільш поширеними серед багатьох сайтів, які містять тестові завдання і для перевірки рівня знань з української мови, і для підготовки до ДПА та ЗНО, є такі: «На урок», «Всеосвіта», «EdEra», «Prometheus» та ін.

Отже, унаслідок інтенсивного розвитку інформаційних технологій з'являються нові сфери та шляхи застосування електронних засобів навчання. Інформатизація освіти передбачає оптимізацію освітнього процесу шляхом упровадження комп'ютерних методів навчання й тестування, спрямована на розвиток інформаційної культури людини, удосконалення змісту, методів і засобів навчання й доведення останніх до рівня світових стандартів. Передумовою впровадження інноваційних засобів контролю та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти в освітній процес, безперечно, є формування інформаційної культури й учителя, і здобувача освіти, тобто набуття ними знань, умінь, навичок, що забезпечили б оптимальне здійснення інформаційної діяльності, спрямованої на задоволення професійних та освітніх потреб усіх учасників освітнього процесу.

Два останні абзаци у висновках треба переформулювати, бо світить плагіат, а посилання у висновках ми вставити не можемо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук О.І. Система педагогічного оцінювання навчальних досягнень учнів. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. Випуск 48. 2009. С. 93–96.
2. Андрійчук О. Змістовне наповнення поняття «Педагогічне оцінювання»: функціональний підхід. *Нова педагогічна думка*. 2008. № 4. С. 88–90.
3. Андрійчук О. Педагогічне оцінювання як складова навчального процесу. URL: http://zippo.net.ua/data/files/KafMetNavPredm/NaukRobota/1_Andrijchuk_OI.pdf (дата звернення: 10.09.2022).
4. Барановська О. Альтернативні системи оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах особистісно орієнтованого навчання. *Директор школи, ліцею, гімназії: Науково-практичний журнал*. Київ, 2002. № 6. С. 96-99.
5. Барановська О. Сучасна модель оцінювання навчальних досягнень учнів : переваги і недоліки. *Рідна школа*. 2000. № 7. С. 48–50.
6. Барна М., Гірний О. Оцінювання навченості учня : термінологія та методологія. *Рідна школа*. 1999. № 12. С. 34–39.
7. Біляковська О. Аналіз контролю та оцінювання навчальних досягнень старшокласників у практиці сучасної школи. *Рідна школа*. 2007. №3. С. 19–20.
8. Біляковська О. Константи гуманної педагогіки в оцінюванні навчальних досягнень учнів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2015. Випуск 53. С. 327–332.
9. Бобак Н., Мартинюк О. Зовнішнє незалежне оцінювання як індикатор якості освіти. *Педагогічний пошук*. 2008. № 3. С. 9–23.
10. Бобак Н. Про деякі аспекти підготовки до моніторингу та незалежного оцінювання якості освіти в загальноосвітніх навчальних закладах. *Педагогічний пошук*. 2007. № 3. С. 20–22.

11. Борбич Н., Гузенко О., Оксенчук Т. Гуманістичний підхід в оцінюванні результатів навчання школярів: історико-педагогічний аспект. *Педагогічний часопис Волині*. 2018. № 4(11). С. 19–25.
12. Буханевич Н. В. Оцінювання навчальних досягнень учнів молодшої школи. *Педагогічні та психологічні науки : історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень : збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (17–18 жовтня 2014 р., м. Одеса)*. Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2014. С. 42–46.
13. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 566 с.
14. Голуб Н. Б., Дяченко Л. М., Остапенко Н. М., Шляхова В. В. Технологія сучасного уроку рідної мови. За ред. Н.М.Остапенко. Черкаси: Відлуння, 1999. 128 с.
15. Голуб Н. Б. Організація самостійної роботи студентів під час вивчення риторики. *Вісник Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка: Пед. науки*. 2009. № 4 (167). С. 88–102.
16. Гончаренко І. Істинне оцінювання. *Постметодика*. 2008. № 4. С.48–49.
17. Горбач А. Система оцінювання знань як засіб залучення учнів до різносторонньої діяльності. *Педагогічний пошук*. 2007. № 2. С. 32–33.
18. Гуржій А. М., Карташова Л.А. Про проблеми наступності навчання інформаційних технологій у школі й вищому педагогічному навчальному закладі. *Інформаційні технології в освіті України: Збірник наукових праць*. Випуск 15. Херсон: ХДУ, 2013. С. 11–19.
19. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 320 с.
20. Донченко Т. Структура уроку української мови (Проблема структури уроку вимагає переосмислення). *Українська мова і література в школі : Науково-методичний журнал*. 2004. № 3. С. 6–11.

21. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13 травня 1999 року № 651-XIV, с. 39. URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2232/> (дата звернення: 20.08.2022 р.).
22. Закон України «Про загальну середню освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1999. № 28. С. 230.
23. Закон України «Про освіту» від 28.09.2017 № 2145-УІІІ: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>. (Дата звернення: 10.09.2022).
24. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/875-12>. (Дата звернення: 21.08.2022).
25. Застосовуємо педагогічну оцінку задля мотивації учня. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/252-zastosovumo-pedagogchnu-otsnku-zadlya-motivats-uchnyu> (дата звернення: 10.10.2022).
26. Зязюн І. А. Процеси модернізації сучасної педагогічної освіти в Україні. *Професійна освіта: педагогіка і психологія: польсько-український журнал* / за ред. Т. Левовацького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. Ченстохова. Київ: АІД, 2006. VIII. С. 105–115.
27. Канівець Т. М. Основи педагогічного оцінювання: навчально-методичний посібник. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. 102 с.
28. Карташова Л. А. Електронний освітній ресурс як засіб підтримки навчання інформаційних технологій майбутніх філологів. *Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць*. [ред. кол.; наук. ред. О. М. Топузов]. Київ: Педагогічна думка, 2012. Вип. 12. С. 421–427.
29. Карташова Л., Пліш І. Електронні засоби діагностики освітніх результатів. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2922> (дата звернення: 05.09.2022).
30. Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» / під. заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавнича дія» Плеяди, 2017. 206 с.

31. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf%D1%97> (дата звернення: 25.07.2022).
32. Концепції розвитку педагогічної освіти. URL: <http://timso.koippo.kr.ua/blog/tsikavi-aspekty-novoji-kontseptsiji-rozvytku-pedahohichnoji-osvity/> (дата звернення: 25.08.2022).
33. Короденко М. Нова школа – нові підходи. *Освіта України*. 2017. № 43. С. 6.
34. Кривуля Г., Шкіль О., Каук В. Контроль залишкових знань. *Вища школа*. 2009. С. 97–110.
35. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальноосвітньої середньої освіти. *Освіта*. 2001. 31 січ. – 7 лют. С. 2–5.
36. Кухар Л.О., Сергієнко В.П. Конструювання тестів: курс лекцій: навч. посіб. Луцьк, 2010. 182 с.
37. Лаврук В. Особливості контрольної-оцінкової діяльності вчителя. *Директор школи*. 2002. № 17. С.2–3.
38. Лантух Л., Муліка К. Діагностично-коригуюча функція оцінювання навчальних досягнень учнів. *Постметодика*. 2007. № 3. С. 27–29.
39. Лапінський В. В. Проектування електронних засобів навчання з урахуванням проблем управління навчальним процесом. *Проблеми сучасного підручника : зб. наук, праць*. [ред. кол., головн. ред. В.М. Мадзігон; наук. ред. О.М.Топузов]. Київ : Педагогічна думка, 2011. Вип. 11. С. 751–759.
40. Лисенко Л.В. Модульне навчання і рейтингова система оцінювання знань учнів. *Початкова школа*. 1995. № 3. С. 27–29.
41. Лікарчук І. Незалежне оцінювання: стан і подальша стратегія в країні. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2008. № 4. С. 86–92.
42. Локшина О. Світові тенденції розвитку оцінювання навчальних досягнень учнів. *Педагогіка і психологія: вісник АПН України*. 2006. № 4. С. 109–119.

43. Лутченко Л.І., Пасічник Н.О. Основи педагогічного оцінювання: Навчально-методичний посібник. Кіровоград: Лисенко В.Ф, 2012. 72 с.
44. Майоров А.Н. Теорія і практика створення тестів для системи освіти. Львів. 2001. 296 с.
45. Мицька М. Створення інноваційного середовища – шлях до нової української школи. *Директор школи*. 2017. № 23–24. С. 54–72.
46. Навчальні програми для 10-11 класів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 15.09.2022).
47. Наказ МОН України від 05.05.2008 № 371 (Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів в системі загальної середньої освіти). *Освіта України*. 2001. № 6. С. 3–16.
48. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/347/2002> (дата звернення: 21.07.2022).
49. Неговський І.В. Використання електронних засобів навчання при викладанні фахових дисциплін у ВНЗ. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 13. Проблеми трудової та професійної підготовки*. С. 61-65.
50. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / Заг. ред. Грищенка Михайла та ін. Київ, 2018. 2 с.
51. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під. заг. ред. Бібік Н.М. Київ: ТОВ «Видавнича дія «Плеяди», 2017. 206 с.
52. Нова українська школа. *Управління школою*. 2017. № 34–36. С. 2–8.
53. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець, О. Макаренко, О. Малахова, Т. Нанаєва, Г. Усатенко, П. Хобзей, Р. Шиян ; за заг. ред. М. Грищенка. Київ : Б. м., 2016. 40 с.

54. Овчарук О. Освітні стандарти та розробка тестів як інструменту їх оцінювання: досвід країн зарубіжжя. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2008. № 6. С. 4–6.
55. Осадько О. Психологічне значення оцінки. *Сільська школа України*. 2003. № 27. С.3–5.
56. Осадько О. Психологічне значення оцінки для розвитку особистості. *Початкова освіта*. 2003. № 7. С.2–3.
57. Основи педагогічного оцінювання. Частина 1. Теорія : навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників / За заг. ред. Ірини Булах. Київ: Майстер-клас, 2005. 96 с.
58. Остапчук С. С. Оцінювання навчальних досягнень учнів у вітчизняних загальноосвітніх навчальних закладах кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Історико-педагогічний альманах* / головн. ред. О. В. Сухомлинська. Умань, 2015. Вип. 2. С. 48–52.
59. Педагогічна майстерність / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін. / За ред. І.А.Зязюна. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ: Вища школа, 2004. 422 с.
60. Педагогічне оцінювання і тестування. Правила, стандарти, відповідальність. Наукове видання / Я. Болубаш, І. Булах, М. Мруга, І. Філончук. Київ: Майстер-клас. 2007. 272 с.
61. Пентиліук М. І., Окуневич Т. Г. Сучасний урок української мови. Харків : Вид. група «Основа», 2007. 176 с.
62. Петренко О. Б. Трансформація системи освіти й виховання: модернізація, реформування, інновація чи історико-педагогічна реконструкція. *Інноватика у вихованні*. 2015. Вип. 2. С. 54–63.
63. Петренко Л. Система внутрішньошкільного оцінювання результатів навчальної діяльності учнів. *Освіта і управління*. 2006. № 2. С. 83–90.

64. Плиско К. М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) : навчальний посібник для студ. філол. фак-тів вузів. Ред. А.Х. Балабуха. Харків : Основа, 1995. 240 с.

65. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Голос України. 2017. № 178–179. С. 10–22.

66. Психологія педагогічної оцінки. URL: <https://studfile.net/preview/7341849/> (дата звернення: 10.08.2022).

67. Свіржевський М. П. Впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методик навчання: проблеми, пошуки, перспективи. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців* : методологія, теорія, досвід, проблеми. 2008. Випуск 19. С. 78–83.

68. Семьонова І. Педагогічна оцінка та її функції. *Завуч*. 2001. № 2. С. 8.

69. Скалозуб В. О. Історія розвитку оцінювання навчальних досягнень школярів. *Постметодика*. 2000. № 3. С. 12–13.

70. Тестові технології оцінювання ключових і предметних компетентностей учнів основної і старшої школи: монографія / За ред. Ляшенко О. І., Жука Ю. О. Київ : Педагогічна думка, 2014. 200 с.

71. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: «Академвидав», 2006. 352 с.

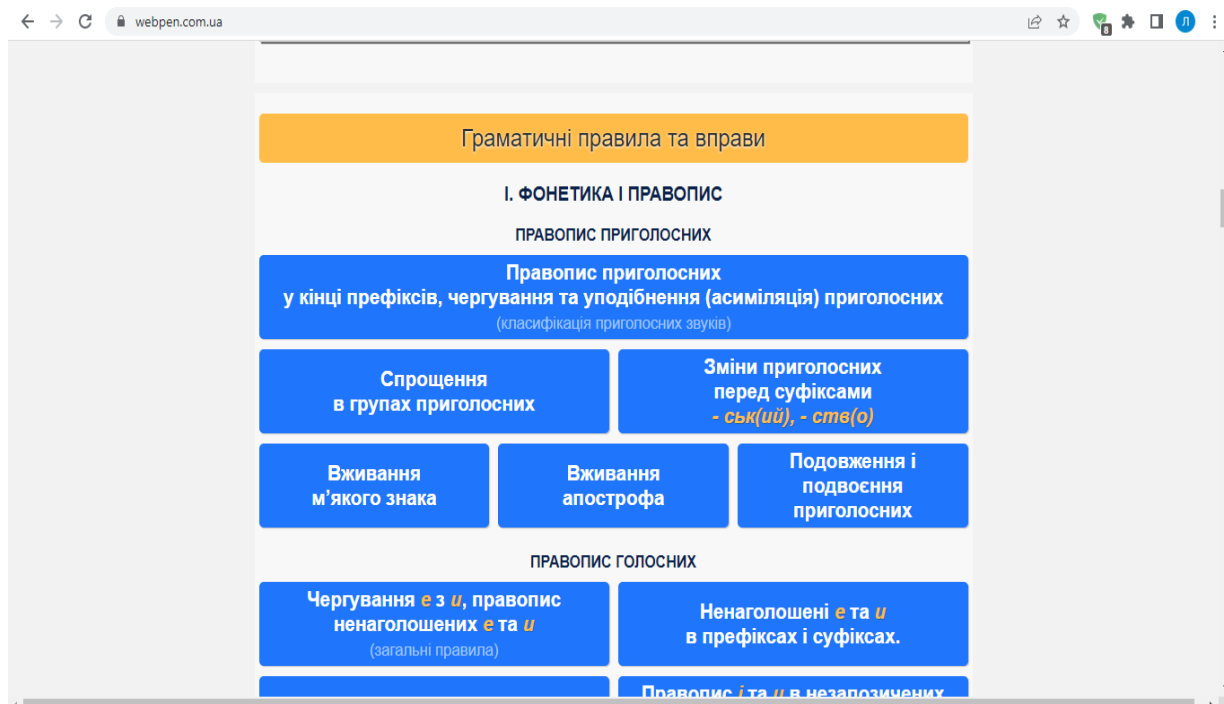
72. Хомишин І. Ю. Сучасні інформаційні технології в освіті. URL: <http://aphd.ua/publication-157/> (дата звернення: 20.09.2022).

73. Хохліна О. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів спеціальних загальноосвітніх (допоміжних) шкіл. *Рідна школа*. 2002. № 10. С. 17–18.

74. Шелехова Г.Т. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення на уроках рідної мови в середній школі : дис. ... у формі наукової доповіді на здобуття наук. ступ. і канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 1996. 45 с.

75. Щербак О. І., Софій Н. З., Бович Б. Ю. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень : навчально-методичний посібник / за наук. ред. О. І. Щербак. Івано-Франківськ : Лілея НВ. 2014. 136 с.

76. Яценко В. Система контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів. Історичний аспект. *Географія та основи економіки в школі*. 2002. № 6. С. 31–33.

← → ↻ webpen.com.ua

Грамматичні правила та вправи

І. ФОНЕТИКА І ПРАВОПИС

ПРАВОПИС ПРИГОЛОСНИХ

Правопис приголосних у кінці префіксів, чергування та уподібнення (асиміляція) приголосних
(класифікація приголосних звуків)

Спрощення в групах приголосних	Зміни приголосних перед суфіксами -ськ(ий), -ств(о)	
Вживання м'якого знака	Вживання апострофа	Подовження і подвоєння приголосних

ПРАВОПИС ГОЛОСНИХ

Чергування е з и, правопис ненаголошених е та и (загальні правила)	Ненаголошені е та и в префіксах і суфіксах.
	Правопис і та у в незапозичених

Orfohrafia | Mova – ДНК нації

ukr-mova.in.ua/exercises/orfohrafia

Мова ДНК НАЦІЇ

Бібліотека Вправи Блог Диктанти Перевірка Про нас Пошук

Головна / Вправи / Орфографія

Всі категорії Наголос Фразеологізми Антисуржик Орфографія Пароніми

Підступні числівники
Виконали вправу: 28497

Він, вона чи воно?
Виконали вправу: 19747

Частка НЕ
Виконали вправу: 14079